

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΜΑΡΙΑ ΜΑΤΣΟΥΚΑ-ΠΛΑΤΥΡΡΑΧΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΕΣ. ΕΞΑΡΤΩΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΥΚΛΟ;



ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΥΡΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

ΙΟΥΝΙΟΣ ,2014

Πίνακας περιεχομένων

ΣΕΛΙΔΑ

Περίληψη- Abstract	4
Πρόλογος.....	5
Κεφάλαιο 1 ^ο	6
Τα πλαίσια της Ελληνικής δημοσιονομικής πολιτικής	6
1.1. Εισαγωγή	6
1.2. Το υπόβαθρο της φιλοσοφίας της καμπύλης IS και LM	7
1.2.1. Διαφοροποιήσεις στη δημοσιονομική πολιτική.....	9
1.3. Ο ρόλος του δημοσίου τομέα σε περιόδους πληθωρισμού και ύφεσης.....	9
1.4. Προβλήματα Κατανομής των Δημοσίων Δαπανών	13
1.4.1. Δημόσιες Δαπάνες.....	14
1.4.2. Κατάρτιση Προϋπολογισμών με τη Μέθοδο ΠΜΒ/ΠΑΠ	19
1.5. Φορολογικό Σύστημα και Φορολογική Πολιτική	24
Κεφάλαιο 2ο	29
Η δημοσιονομική πολιτική στα πλαίσια της ΟΝΕ	29
2.1. Εισαγωγή	29
2.2. Το ζήτημα της δημοσιονομικής πειθαρχίας	35
2.3. Τα οφέλη του συντονισμού της δημοσιονομικής πολιτικής.....	40
2.4. Τα εμπόδια όσον αφορά το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής.....	45
Κεφάλαιο 3 ^ο	48
Δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές, οικονομικός κύκλος και φορολογική πολιτική	
3.1. Εισαγωγή	48

3.2. Διακρίσεις φόρων	53
3.2.1. Οι διακρίσεις των φόρων ως προς την φορολογική βάση.....	53
3.2.2. Διακρίσεις φόρων σε αμέσους και εμμέσους.....	54
3.2.3. Φόροι επί της κοινωνικής ασφάλισης	56
3.3. Δημόσιος Δανεισμός	56
3.3.1 Διακρίσεις Δανεισμού.....	57
3.4. Πολλαπλασιαστικές επιδράσεις των φόρων και των δημοσίων δαπανών .	58
3.4.1. Ο πολλαπλασιαστής των δημοσίων δαπανών	58
3.4.2. Ο πολλαπλασιαστής φορολογίας.....	59
3.4.3. Ο πολλαπλασιαστής των μεταβιβαστικών πληρωμών	60
Επίλογος – Συμπεράσματα.....	73
Αναφορές - Πηγές	75

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός αυτής της πτυχιακής εργασίας είναι να διερευνηθεί εάν οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές εξαρτώνται από τον οικονομικό κύκλο. Εξετάζονται οι διαφοροποιήσεις στη δημοσιονομική πολιτική καθώς και ζητήματα δημοσιονομική πειθαρχίας και τα οφέλη του συντονισμού της δημοσιονομικής πολιτικής. Επίσης εξετάζονται οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις των φόρων και των δημοσίων δαπανών. Ο συντονισμός της δημοσιονομικής πολιτικής είναι αναγκαίως ώστε να αντιμετωπιστούν οι μακροοικονομικές ανισορροπίες μεταξύ των χωρών και να συμβαδίζει με την ενιαία νομισματική πολιτική. Αυτό συμβάλει ώστε να μην εμφανίζεται δημόσιο χρέος σε επίπεδο που να μην μπορεί να αντιμετωπιστεί. Αποδεικνύεται ότι η δημοσιονομική πολιτική διασφαλίζει μία υγιή δημόσια οικονομία, πράγμα που βοηθάει στην σταθερότητα των τιμών και την ισχυρή βιώσιμη ανάπτυξη.

ABSTRACT

The purpose of this dissertation is to investigate whether fiscal multipliers depend on the economic cycle. Consider the differences in fiscal policy and fiscal discipline issues and the benefits of coordination fiscal policy. We also examined the proliferative effects of taxes and government spending. Coordination of fiscal policy is necessarily to address macroeconomic imbalances between countries and is consistent with the single monetary policy. This helps to not show the public debt to a level that can not be addressed. It turns out that fiscal policy ensures a healthy body in public finance, which helps to price stability and for strong sustainable growth.

Πρόλογος

Η δημοσιονομική και η νομισματική πολιτική αποτελούν τις δύο κατηγορίες μέσω των οποίων επηρεασμού της συνολικής ζήτησης. Μεταβάλλοντας το μέγεθος, τη διάρθρωση και τη διαχρονική κατανομή των δημόσιων δαπανών και της φορολογίας, οι κυβερνήσεις είναι σε θέση να επηρεάζουν τη συνολική ζήτηση και κατά συνέπεια και ορισμένα άλλα σημαντικά μακροοικονομικά μεγέθη και συγκεκριμένα το επίπεδο του συνολικού προϊόντος, της απασχόλησης, των μισθών και των τιμών. Παράλληλα, η κεντρική τράπεζα, χρησιμοποιώντας τα μέσα της νομισματικής πολιτικής και ιδιαίτερα μεταβάλλοντας το ύψος των βασικών επιτοκίων της, μπορεί να επηρεάσει τη συνολική ζήτηση (και κατά συνέπεια το συνολικό προϊόν και την απασχόληση) και τις τιμές.

Βασικό χαρακτηριστικό της ΟΝΕ είναι ότι η μεν νομισματική πολιτική καθορίζεται κεντρικά από την αιγίδα της ΕΚΤ η δε δημοσιονομική πολιτική τελεί υπό την ευθύνη των κρατών-μελών. Τα κράτη-μέλη καθορίζουν το μέγεθος και τη σύνθεση των δημόσιων εσόδων και των δημόσιων δαπανών τους, καθορίζουν δηλαδή τόσο τη φορολογική τους πολιτική όσο και την πολιτική δημόσιων δαπανών τους. Μετά την απώλεια της νομισματικής και συναλλαγματικής αυτονομίας των χωρών-μελών, η δημοσιονομική πολιτική συνιστά τη βασική κατηγορία μέσων σταθεροποίησης της οικονομίας στις κατ' ιδίαν χώρες.

Στη συγκεκριμένη εργασία θα αναφερθούμε εκτενώς στα πλαίσια της δημοσιονομικής πολιτικής εντός της πορείας της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ειδικότερα στις επιδράσεις και στην λειτουργία των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών της οικονομίας.

Κεφάλαιο 1^ο

Τα πλαίσια της Ελληνικής δημοσιονομικής πολιτικής

1.1. Εισαγωγή

Η δημοσιονομική και η νομισματική πολιτική αποτελούν τις δύο κατηγορίες μέσων επηρεασμού της συνολικής ζήτησης. Μεταβάλλοντας το μέγεθος, τη διάρθρωση και τη διαχρονική κατανομή των δημόσιων δαπανών και της φορολογίας, η κυβέρνηση είναι σε θέση να επηρεάσει τη συνολική ζήτηση και κατά συνέπεια και ορισμένα άλλα μακροοικονομικά μεγέθη, ήτοι το επίπεδο του συνολικού προϊόντος, της απασχόλησης, των μισθών και των τιμών (πληθωρισμό). Παράλληλα, η κεντρική τράπεζα, χρησιμοποιώντας τα μέσα της νομισματικής πολιτικής και ιδιαίτερα μεταβάλλοντας το ύψος των βραχυχρόνιων επιτοκίων, μπορεί να επηρεάσει τη συνολική ζήτηση και τα άλλα μακροοικονομικά μεγέθη (Βαβούρας, 1994)

Είναι δυνατό να διακριθούν δύο επίπεδα αλληλεξάρτησης της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής (Healey & Levine, 1992):

- Πρώτον, η δημοσιονομική και η νομισματική πολιτική προσδιορίζουν από κοινού το μέγεθος της συνολικής ζήτησης και κατά συνέπεια και το επίπεδο του συνολικού προϊόντος, της απασχόλησης, των μισθών και των τιμών. Για δεδομένους, λοιπόν, σκοπούς της μακροοικονομικής πολιτικής, μια περισσότερο επεκτατική δημοσιονομική πολιτική απαιτεί μια περισσότερο συσταλτική ή περιοριστική νομισματική πολιτική και το αντίθετο, δηλαδή μια περισσότερο συσταλτική δημοσιονομική πολιτική απαιτεί μια περισσότερο επεκτατική νομισματική πολιτική.
- Δεύτερον, ο συνδυασμός της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής που απαιτείται για την επιτυχία των συγκεκριμένων σκοπών της μακροοικονομικής πολιτικής, ασκεί επιδράσεις στα επιτόκια και τη σύνθεση της συνολικής ζήτησης. Για παράδειγμα, ο συνδυασμός μιας

επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής και μιας περιοριστικής νομισματικής πολιτικής για την επιτυχία δεδομένων σκοπών της οικονομικής πολιτικής, πρώτον, θα δημιουργήσει τάσεις αύξησης των επιτοκίων, δεύτερον, θα δημιουργήσει τάσεις «εκτοπισμού» των ιδιωτικών δαπανών και ιδιαίτερα των ιδιωτικών επενδύσεων από τις δημόσιες δαπάνες.

- Τρίτον, θα οδηγήσει στην αύξηση του σχετικού μεγέθους του δημόσιου τομέα. Είναι, λοιπόν, προφανές ότι η πολιτική επηρεασμού της συνολικής ζήτησης είναι περισσότερο αποτελεσματική όταν υπάρχει συντονισμός της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής.

1.2. Το υπόβαθρο της φιλοσοφίας της καμπύλης IS και LM

Η καμπύλη LM αποτυπώνει τις μεταβολές του εισοδήματος και του επιτοκίου, που αντιστοιχούν στα επίπεδα ισορροπίας στην αγορά χρήματος. Η καμπύλη IS συσχετίζει το επίπεδο ισορροπίας του εισοδήματος σε διάφορες τιμές του επιτοκίου στην αγορά του προϊόντος. Οι Hicks και Hansen υποδεικνύουν τη μακροοικονομική ισορροπία ταυτόχρονα στην αγορά προϊόντος και χρήματος με βάση το υπόδειγμα IS και LM (Βαβούρας, 2005).

Η αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής σε αντιπαράθεση με εκείνη της δημοσιονομικής υπήρξε πολύ έντονη. Στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες τα στατιστικά στοιχεία περιθωριοποίησαν τους οπαδούς της νεοκλασικής ορθοδοξίας. Πίσω από τις καμπύλες IS και LM κρύβεται ένας ολόκληρος κόσμος: η αντιπαράθεση, οξύτατη συχνά, μεταξύ παρεμβατιστών και χρηματιστών (monetarist). Η σαφέστατη άνοδος και των δύο κόσμων εξαφάνισε ή σωστότερα ελαχιστοποίησε όλους εκείνους που αντιτίθονταν στην κρατική παρέμβαση. Το κράτος πρόνοιας θεωρήθηκε στα σαράντα χρόνια 1940-1980 ως κάτι το αυτονόητο. Στους λόγους τους οι πολιτικοί και οι συγγραφείς Πολιτικής Οικονομίας, μιλούσαν για την πραγματικότητα της μικτής οικονομίας. Μεγάλο τμήμα της οικονομίας αμέσως ή εμμέσως έλεγχε το από τον δημόσιο τομέα. Ο προγραμματισμός, λέξη που θα προκαλούσε ρίγη τρόμου, πριν το 1940, τέθηκε

σχεδόν στην ημερήσια διάταξη. Κάθε ευρωπαϊκή χώρα προχωρούσε σε έναν έστω ενδεικτικό τετραετές πρόγραμμα. Οι μόνιμοι πιστοί στα παραδεδομένα, ελάχιστα άτομα, είχαν συγκεντρωθεί κατά κύριο λόγο σε ένα Πανεπιστήμιο, αποτελώντας την επονομαζόμενη Σχολή του Σικάγου. Θεωρούνταν ως γραφικοί και προκαλούσαν τα μειδιάματα της ορθοδοξίας. Τους ανέφεραν ως απολιθώματα ενός απωτάτου παρελθόντος (Βαβούρας, 2005).

Μετά το τέλος των σταθερών ισοτιμιών, της συμφωνίας του Bretton Wood το 1971, και ειδικότερα μετά την κρίση 1973 και το 1979 και του στασιμοληθωρισμού που δημιουργήθηκε, έκαναν την εμφάνιση τους απόψεις υπέρ του φιλελευθερισμού και κατά του κρατικού παρεμβατισμού και άρα κατά του κράτους πρόνοιας.

Σε όλο το διάστημα 1940-1980 ο ρόλος των συνδικάτων είχε ανέλθει σημαντικά, κάτι που πολιτικά από μεγάλο τμήμα της μεσαίας τάξης και φυσικά της ανώτερης εκρίνετο απαράδεκτο. Οικονομικά τα φορολογικά βάρη αποτελούσαν βρόχο στην μεσαία τάξη. Οι μισθοί και τα εργατικά κεκτημένα έκαναν το κόστος εργασίας υψηλό και άρα η αύξηση της παραγωγικότητας, η σωστότερα η άνοδος της ανταγωνιστικότητας, λόγω του στασιμοληθωρισμού, φαινόταν ότι είχε βαλτώσει. Έτσι προέκυψε ο Θατσερισμός και τα Reaganomics. Γρήγορα τα μέτρα κατά του δημόσιου χρέους έγιναν χιονοστιβάδα και το κράτος πρόνοιας εκατό έτη από την εμφάνιση του ξεκίνησε να αποδομείται με ραγδαίους ρυθμούς (Βαβούρας, 2005).

Τοιουτοτρόπως ο νεοφιλελευθερισμός επανέκαμψε και η κύρια κυβερνητική πολιτική υπήρξε η νομισματική. Θεωρήθηκε ότι μέσω της προσφοράς, κυρίως του χρήματος, και του *laissez faire, laissez passer*, θα ήταν δυνατόν η οικονομία να λειτουργήσει αποτελεσματικά. Η κρατική παρέμβαση οδηγούσε σε στρεβλώσεις. Ο von Hayek ξεχασμένος από τη δεκαετία 1930 και το κήρυγμά του ότι ο παρεμβατισμός οδηγεί στη δουλεία, επανήλθε στο προσκήνιο και ετιμήθη με το Νόμπελ Οικονομίας. Αντίστοιχα ο Milton Friedman, ο οποίος θεωρήθηκε ως ο άνθρωπος που διατήρησε ακοίμητη τη φλόγα της αλήθειας. Το εκκρεμές

έφθασε στο ακρότατο σημείο το 2008, όταν έσπασε η «φούσκα» και η αμερικάνικη αλλά και η ευρωπαϊκή οικονομία από τον Σεπτέμβριο 2008 εισήλθαν στο τούνελ της κρίσης. Τότε όλοι προσπάθησαν να ξορκίσουν το κακό με την επίκληση της βοήθειας του κράτους. Για δεκαπέντε και πλέον έτη η ιαπωνική οικονομία λειτουργούσε με μηδενικά επιτόκια' όμως για τους κήρυκες της νομισματικής σωτηρίας αυτό αποτελούσε την εξαίρεση.

1.2.1. Διαφοροποιήσεις στη δημοσιονομική πολιτική

Χρησιμοποιώντας τις καμπύλες IS- LM υποστηρίζεται ότι υπάρχει ένα επιτόκιο, σε τέτοιο επίπεδο, το οποίο εξισορροπεί ταυτόχρονα και την αγορά προϊόντος και την αντίστοιχη του χρήματος.

Η καμπύλη IS, με σταθερή την LM, μπορεί να μετατοπισθεί είτε λόγω μεταβολών του ύψους των επενδύσεων, είτε λόγω διαφοροποίησης της δημοσιονομικής πολιτικής. Το ίδιο αποτέλεσμα μπορεί να επιτευχθεί λόγω αλλαγής στη νομισματική. Έτσι, ως παράδειγμα, σε εισόδημα Y και επιτόκιο r (σημείο A) υπάρχει ισορροπία στην αγορά προϊόντος και εισοδήματος. Η μετατόπιση της IS ένεκα μετακίνησης της καμπύλης των επενδύσεων, εάν δεν ληφθεί υπ' όψιν η αγορά του χρήματος (καμπύλη LM), τότε το εισόδημα μεταβάλλεται κατά $Y - Y_1 = k \cdot \Delta G$ (Βαβούρας, 2005).

1.3. Ο ρόλος του δημοσίου τομέα σε περιόδους πληθωρισμού και ύφεσης

Μέχρι το 1936, με μικρές εξαιρέσεις, ο μεγαλύτερος αριθμός των οικονομολόγων πίστευε ότι το κράτος δεν θα έπρεπε να παρεμβαίνει στη λειτουργία της οικονομίας. Η ύφεση της περιόδου 1929 - 33 δημιούργησε ζωηρές επιφυλάξεις για τη δυνατότητα απρόσκοπτης ανάπτυξης του κεφαλαιοκρατικού συστήματος χωρίς σοβαρούς κλυδωνισμούς. Η κυρίαρχη άποψη υποστήριζε ότι οι μηχανισμοί

της αγοράς κατανέμουν άριστα τους παραγωγικούς πόρους και η οικονομία διαθέτει

αυτόματους σταθεροποιητικούς μηχανισμούς (άρα κάθε επιχειρηματική δράση του κράτους θα επιφέρει στρεβλώσεις στην οικονομική ζωή). Η κρίση με τις επακόλουθες συνέπειες - new deal στις ΗΠΑ, άνοδος του Χίτλερ στη Γερμανία, λαϊκό μέτωπο στην Γαλλία κλπ. - προετοίμασε το έδαφος για τη θεωρητική τεκμηρίωση αυτού που απεκλήθη "κρατικός παρεμβατισμός". Οι θέσεις του J. M. Keynes (1936), για τη μη ύπαρξη αυτομάτων μηχανισμών στην οικονομία, έδωσαν νέα ώθηση στις απόψεις για τον οικονομικό ρόλο του κράτους, το οποίο θα πρέπει να επεμβαίνει δραστήρια - τουλάχιστον σε περιόδους ύφεσης - σε τέτοιο βαθμό, ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης απασχόληση, και άρα η ισορροπία του εισοδήματος σε υψηλότερα επίπεδα. Η αντικυκλική πολιτική συνίσταται στη διόγκωση των δημοσίων δαπανών (ελλειμματικός προϋπολογισμός).

Ήδη από τα τέλη του περασμένου αιώνα οι δημόσιες δαπάνες συνεχώς αυξάνονταν. Ο Wagner είχε επισημάνει (ο ίδιος το υποστήριζε ενθέρμως) ότι οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονταν ταχύτερα από την αύξηση του εισοδήματος.

Το κράτος παρεμβαίνει με δύο βασικούς στόχους (Γεωργακοπούλου, 2005):

- Να αναδιανείμει το εισόδημα. Αυτό σημαίνει ότι μέσω της προοδευτικής φορολογίας μεταφέρει πόρους από τους ευπορότερους στους πλέον αδύναμους και αμβλύνει την ανισοκατανομή του εισοδήματος. Γι' αυτή την πολιτική έχουν διατυπωθεί ισχυρές επιφυλάξεις από τους φιλελεύθερους (τους αντιπάλους των παρεμβατιστών). Οι τελευταίοι ισχυρίζονται ότι η ροπή για αποταμίευση είναι υψηλή στα υψηλά εισοδήματα, άρα το ύψος των επενδύσεων, που εξαρτάται από τις αποταμιεύσεις, θα περιορισθεί, με συνέπεια να μειωθεί ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας.

- Να αναλάβει επιχειρηματική δραστηριότητα, δηλαδή να προχωρήσει σε εκτεταμένα δημόσια έργα σε περίοδο ύφεσης και να στηρίξει τις ιδιωτικές επενδύσεις. Επειδή τα άτομα που αποταμιεύουν κινούνται από άλλα κίνητρα σε σχέση με εκείνα που επενδύουν, σπανίως, η αποταμίευση είναι ίση με την επένδυση. Ως εκ τούτου, εάν οι αποταμιεύσεις είναι μεγαλύτερες των επενδύσεων, εμφανίζεται ύφεση (αντιπληθωριστικό κενό), ενώ το αντίθετο πληθωρισμός ζήτησης (πληθωριστικό κενό). Ο πληθωρισμός ζήτησης είναι η υπερβάλλουσα ρευστότητα των οικοκυριών.
- **Δημοσιονομικά μέτρα καταπολέμησης της ύφεσης και του πληθωρισμού ζήτησης**

Συνήθως οι συντηρητικές κυβερνήσεις διαχειρίζονται το σκέλος των δημοσίων εσόδων (κύρια τους φόρους). Ειδικότερα σε περίοδο ύφεσης αντί να αυξηθούν οι δημόσιες δαπάνες είναι δυνατόν να μειωθούν οι φόροι τόσο των φυσικών προσώπων όσο και των εταιρειών. Αυτό είναι σύμφωνο με την γενικότερη θεωρία περί περιορισμού της οικονομικής δραστηριότητας του κράτους. Τουναντίον οι παρεμβατιστές αυξάνουν τις δημόσιες δαπάνες. Τα αντίθετα μέτρα είναι δυνατόν να ληφθούν για την καταπολέμηση του πληθωρισμού ζήτησης.

- **Νομισματικά μέτρα καταπολέμησης της ύφεσης και του πληθωρισμού ζήτησης**

Οι νεοφιλελεύθεροι πιστεύουν ότι τα καταλληλότερα εργαλεία για άσκηση οικονομικής πολιτικής σε περίοδο ύφεσης ή πληθωρισμού σχετίζονται με την υλοποίηση κατάλληλης νομισματοπιστωτικής πολιτικής. Ειδικότερα (Γεωργακοπούλου, 2005):

- Με τη μεταβολή του ύψους του προεξοφλητικού επιτοκίου καθίσταται ανάλογα και το χρήμα "φτηνό" ή "ακριβό", επηρεάζεται δηλαδή η ζήτησή του.

- Με τη μεταβολή στα υποχρεωτικά διαθέσιμα επηρεάζεται ανάλογα η ρευστότητα των τραπεζών, άρα και η χρηματοδότηση της οικονομίας.
- Με την πολιτική ανοικτής αγοράς (αγορά ή πώληση τίτλων) - υπό την προϋπόθεση ότι λειτουργεί αποτελεσματικά το χρηματιστήριο - επιτυγχάνονται ανάλογα αποτελέσματα.
- Τέλος με τα διάφορα ποσοτικά και ποιοτικά μέτρα (επιβολή περιορισμών και προσανατολισμού από την Κεντρική Τράπεζα στις Εμπορικές) είναι δυνατό σε μεγάλο βαθμό να προσδιορισθεί το επιθυμητό ύψος επέκτασης της οικονομίας.

Σε συνθήκες ύφεσης προτείνεται να χρησιμοποιηθεί μία ή και όλες οι παρακάτω τεχνικές: μείωση του προεξοφλητικού επιτοκίου, μείωση των υποχρεωτικών ρευστών διαθεσίμων, αγορά χρεογράφων από την Κεντρική Τράπεζα, ελάττωση ή διαφοροποίηση των ποσοτικών και ποιοτικών περιορισμών. Γενικά χρησιμοποιούνται μέτρα που στοχεύουν στην αύξηση της κυκλοφορίας του (φθηνού) χρήματος και άρα στη διευκόλυνση ανάληψης επενδυτικών πρωτοβουλιών. Τ' αντίθετα μέτρα λαμβάνονται σε περίπτωση πληθωρισμού (ζητήσεως).

➤ **Μέτρα καταπολέμησης του πληθωρισμού κόστους**

Η τιμή κάθε εμπορεύματος συνίσταται από το κόστος των συντελεστών παραγωγής.

$$P = \pi u + \mu + u + \phi$$

όπου P = τιμή, πu = πρώτη ύλη, μ = μισθός και u = αμοιβή του κεφαλαίου, ϕ = έμμεσος φόρος.

Λόγω των ισχυρών εργατικών ενώσεων ή των εργοδοτικών ενώσεων είναι δυνατόν να ανέλθει η τιμή του αγαθού (οι μισθοί -και τα κέρδη- τείνουν να είναι ανελαστικά κάτω από ένα όριο).

Μια αύξηση της τιμής του ημερομισθίου έχει αλυσιδωτές επιπτώσεις. Οι παραγωγοί θα μεταβιβάσουν το κόστος στο τελικό προϊόν, με συνέπεια να υψωθούν οι τιμές όλων των αγαθών. Η άνοδος αυτή πυροδοτεί νέες απαιτήσεις για βελτίωση των ημερομισθίων, με συνέπεια νέες «διορθώσεις» στις τιμές, κοκ. Συνήθως όμως, η γενεσιουργός αιτία της ατέρμονης αυτής διαδικασίας (όπου το αίτιο μετατρέπεται σε αιτιατό), πηγάζει είτε από αυξήσεις στους φόρους, ή το επιχειρηματικό κέρδος ή στην άνοδο των πρώτων υλών (του πετρελαίου κλπ). σταδιακά αυξανόμενου του εισοδήματος (Γεωργακοπούλου, 2005).

Ο πληθωρισμός κόστους δεν μπορεί να καταπολεμηθεί με νομισματικά μέτρα. Παλαιότερα, συνήθης τακτική που χαράσσετο, σχετιζέτο με το "πάγωμα" μισθών και τιμών, μέχρις ότου να επέλθει συμφωνία μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών. Η πλέον αποτελεσματική λύση είναι αυτή της παροχής κινήτρων (επιδοτήσεις επιτοκίων, επιδοτήσεις επενδύσεων, αύξηση λογιστικών αποσβέσεων, μείωση φορολογίας αδιανεμήτων κερδών (εάν πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για αγορά μηχανημάτων ή γενικότερα για εκσυγχρονισμό, κλπ.), προκειμένου να μεγεθυνθεί η παραγωγικότητα και να καμθεί το κόστος ανά μονάδα προϊόντος,.

Μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1973 και τη δεύτερη του 1979 εμφανίσθηκε το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού (δηλαδή στασιμότητα και πληθωρισμός κόστους) (Γεωργακοπούλου, 2005).

Τα μέτρα καταπολέμησης του στασιμοπληθωρισμού εντοπίζονται στην αυστηρή εισοδηματική πολιτική (μείωση ή συγκράτηση των πραγματικών αμοιβών των εργαζομένων - λιτότητα -) και παροχή κινήτρων για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

1.4. Προβλήματα Κατανομής των Δημοσίων Δαπανών

Η δημοσιονομική διαχείριση κατά την τελευταία εικοσαετία είχε επεκτατικό χαρακτήρα και έτσι δεν συνέβαλε στην αναπτυξιακή σταθεροποίηση της

οικονομίας. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι το δημοσιονομικό σύστημα χαρακτηρίζεται από σημαντικές αδυναμίες, που δυσχεραίνουν τη χρησιμοποίησή του ως αποτελεσματικού οργάνου για την άσκηση αναπτυξιακής, αντικυκλικής και εισοδηματικής πολιτικής, σε συνδυασμό με την ασκούμενη νομισματική πολιτική και την πολιτική τιμών και εισοδημάτων (Αγαπητός, 2006).

1.4.1. Δημόσιες Δαπάνες

Η ανελαστικότητα, που χαρακτηρίζει το μεγαλύτερο μέρος των τακτικών κρατικών δαπανών, περιορίζει ανέκαθεν την έκταση στην οποία η δημοσιονομική πολιτική μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο αντικυκλικής πολιτικής (Blanchard, 2012). Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την ανάγκη διατήρησης των αμυντικών δαπανών της χώρας σε ψηλά επίπεδα, μειώνει τα περιθώρια δημόσιας αποταμίευσης και τους πόρους, που μπορούν να διατεθούν για τη βελτίωση της υποδομής και γενικότερα περιορίζει τη συμβολή του κρατικού προϋπολογισμού στην προώθηση της ανάπτυξης της οικονομίας. Έτσι, για πολλά χρόνια, το σύνολο σχεδόν των δαπανών του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων, και ένα μεγάλο μέρος των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού, καλύπτεται από δανεισμό (Αγαπητός, 2006).

Ο τρόπος, επίσης, χρησιμοποίησης των πόρων του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων (σύνολο εθνικών και κοινοτικών πόρων) δεν κρίνεται ικανοποιητικός, λόγω του υψηλού ποσοστού συμμετοχής των καταναλωτικών δαπανών, των αδυναμιών που παρουσιάζει ο μηχανισμός αξιολόγησης και ιεράρχησης των προγραμματιζόμενων έργων, του υψηλού κόστους εκτέλεσης των έργων και της παρατηρούμενης βραδύτητας στην εκτέλεσή τους, που συνδέεται με τις οργανωτικές αδυναμίες των φορέων, που έχουν επιφορτισθεί με την παρακολούθησή τους. Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις, αποπερατούμενα έργα δεν αξιοποιούνται πλήρως, για λόγους που σχετίζονται είτε με την ανεπαρκή εξασφάλιση των οικονομικών πόρων που απαιτούνται, για τη λειτουργία τους, είτε με την ελλιπή οργανωτική προετοιμασία και στελέχωση των σχετικών φορέων (Γεωργακοπούλου, 2005).

Το βασικό γνώρισμα του ελληνικού δημόσιου τομέα είναι η χαμηλή παραγωγικότητα η οποία χειροτερεύει όσο διευρύνεται αυτός ο τομέας. Αυτό είναι αποτέλεσμα της πολιτικής των κυβερνήσεων, οι οποίες χρησιμοποίησαν το δημόσιο τομέα για τη μείωση της ανεργίας και όπως υποστηρίζει ο Buchanan για την προσέλκυση ψηφοφόρων ώστε να διατηρηθούν στην εξουσία. Η πολιτική αυτή οδήγησε στην επικίνδυνη διόγκωση του δημόσιου σε βάρος του ιδιωτικού τομέα με συνέπεια τη δραματική αύξηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και αναπόφευκτα την αύξηση του δημόσιου χρέους. Η εικόνα αυτή εμφανίστηκε κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και χειροτέρευσε συστηματικά με την εμφάνιση της θεωρίας περί κοινοτικού κράτους, την επιβάρυνση του κράτους με τις ζημιές των προβληματικών επιχειρήσεων και συνεταιρισμών και τέλος με τη διεύρυνση του αριθμού των Υπουργείων-συμβούλων-γραμματέων-περιφερειάρχων-συμβούλων διαχείρισης κ.λπ (Αγαπητός, 2006).

Όλες αυτές οι επιλογές από την πλευρά των δημοσίων δαπανών είχαν ως συνέπεια την κακή χρησιμοποίηση των διαθέσιμων πόρων και την αδυναμία ελέγχου των δημοσίων δαπανών στο γενικότερο δημόσιο τομέα. Στη συνέχεια, αυτό οδήγησε στη συρρίκνωση του ιδιωτικού (που παρά τις αδυναμίες του ήταν πάντοτε πιο παραγωγικός από το δημόσιο τομέα) και στη μείωση του εθνικού προϊόντος.

Κατά τον Buchanan, έχει διαπιστωθεί ότι επειδή το κράτος δεν χρησιμοποιεί κατά τον καλύτερο τρόπο τα μέσα που έχει στη διάθεσή του, δεν πρέπει να επιλέγεται οχ λύση, παρά μόνον στις περιπτώσεις που η αγορά στοιχίζει περισσότερο από τον κρατικό παρεμβατισμό. Γι' αυτό το λόγο εκφράζει την άποψη ότι: «αν οι επιχειρήσεις εξαρτώνται από τους πελάτες τους, οι πολιτικοί εξαρτώνται από τους εκλογείς τους, με συνέπεια η ικανοποίηση των τελευταίων να οδηγεί στη δημιουργία μιας εκλογικής αγοράς που συνέχεια απαιτεί περισσότερη κρατική παρέμβαση...» (Αγαπητός, 2006).

Η κρατική αυτή παρέμβαση οδηγεί στη διόγκωση του δημόσιου τομέα, στη μείωση της παραγωγικότητάς του και στη δημιουργία δημοσιονομικών

ελλειμμάτων, γενικότερα. Αναφορικά με τα δημοσιονομικά ελλείμματα ο Buchanan υποστηρίζει ότι «το έλλειμμα, κατά την έκταση που δεσμεύει το κοινωνικό σύνολο πέρα από τη διάρκεια της θητείας ενός πολιτικού, αποτελεί κατάχρηση εξουσίας». Γι' αυτό το λόγο προτείνει ότι πρέπει να προστεθεί σε κάθε εθνικό Σύνταγμα ένα νέο άρθρο που θα υποχρεώνει τους βουλευτές να σέβονται τη δημοσιονομική ισορροπία. Αυτό κρίνεται σκόπιμο αν αναλογιστεί κανείς ότι τα ελλείμματα οδηγούν οπωσδήποτε στην υποχρέωση των αυριανών φορολογούμενων να πληρώσουν τις υπερβολικές δαπάνες του χθες, οι οποίες και πληθωριστικές είναι, αλλά επειδή οδηγούν στη μείωση της παραγωγικότητας του δημόσιου τομέα υποβιβάζουν και το γενικότερο επίπεδο των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών. Άποψή μας είναι ότι η «εκλογική αγορά» η κακή διαχείριση των πόρων και του δημοσίου και η αναξιοκρατία στη στελέχωση του δημόσιου τομέα ίσως περιοριζόταν με την αποφυγή υπουργοποίησης ανθρώπων με βουλευτική ιδιότητα.

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα πράγματι έχουν αρνητικές συνέπειες κι αυτό γιατί έχει διαπιστωθεί ότι αργά ή γρήγορα η Κυβέρνηση θα καταφύγει στην εκτύπωση νέου χρήματος για να χρηματοδοτήσει το έλλειμμα και αυτή η νομισματοποίηση του ελλείμματος θα οδηγήσει σε πληθωρισμό. Εξάλλου, υπάρχει ο φόβος ότι η προσπάθεια χρηματοδότησης του ελλείμματος με δανεισμό οδηγεί στη σπειροειδή εξέλιξη έλλειμμα-δημόσιο χρέος (deficit- clebt spiral), δεδομένου ότι οι δαπάνες εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους αυξάνουν εκρηκτικά.

Γι' αυτούς τους λόγους τα δημοσιονομικά ελλείμματα και η εξέλιξη-βάρος του δημοσίου χρέους συνεχίζει να είναι το κεντρικό σημείο συζήτησης της μακροοικονομικής πολιτικής.

Κατά τους Buchanan-Wagner τα δημοσιονομικά ελλείμματα ενισχύουν την πίεση στις νομισματικές αρχές για αύξηση της προσφοράς χρήματος, η οποία στη συνέχεια οδηγεί σε αύξηση του πληθωρισμού. Υποθέτουν επίσης ότι η προσφορά χρήματος μειώνεται σε σχέση με το ρυθμό ανάπτυξης και τον πληθωρισμό του προηγούμενου έτους και αυξάνεται σε σχέση με τα δημοσιονομικά ελλείμματα

του τρέχοντος έτους. Υποστηρίζουν ακόμη ότι το έλλειμμα μπορεί να αυξήσει το ρυθμό πληθωρισμού για ένα δεδομένο επίπεδο προσφοράς χρήματος. Αυτό μπορεί να συμβεί με τον επιπρόσθετο δανεισμό ο οποίος θα οδηγήσει σε αύξηση των επιτοκίων, πράγμα που συνεπάγεται την αύξηση της κυκλοφορίας του χρήματος και τη μείωση του πραγματικού ΑΕΠ. Οι δυσμενείς αυτές επιπτώσεις από την εξέλιξη του δημόσιου τομέα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι είναι απαραίτητο να μειωθεί το μέγεθος του, να γίνει συστηματικός έλεγχος των δημοσίων δαπανών σε μηδενική βάση και κατά την κατάθεση του κρατικού προϋπολογισμού να γίνεται αξιολόγηση της δραστηριότητας του δημόσιου τομέα ως συνόλου, ώστε να δεσμεύεται η κυβέρνηση για τη δραστηριότητα του και φυσικά να μη γίνεται υπέρβαση του ύψους των δαπανών που έχουν προϋπολογιστεί και έχουν ψηφιστεί από τη Βουλή.

Οι επιλογές αυτές των κυβερνήσεων σχετικά με την εξέλιξη των δημοσίων δαπανών είχαν επίσης δυσμενή επίπτωση στο φορολογικό σύστημα το οποίο δεν μπορούσε να εκσυγχρονιστεί ώστε να γίνει δίκαιο και αναπτυξιακό. Οι βασικές αδυναμίες του φορολογικού συστήματος αναφέρονται στην πολυπλοκότητα του, στην κακή διάρθρωση και άδικη κατανομή του φορολογικού βάρους. Εξάλλου, κατά τη δεκαετία του 1980 που παρατηρείται διόγκωση των δημοσίων δαπανών, η φορολογική επιβάρυνση αυξήθηκε σημαντικά και παρά ταύτα τα δημοσιονομικά ελλείμματα και ο δημόσιος δανεισμός παρουσίασαν πρωτοφανή αύξηση στην οικονομική ιστορία της χώρας μας.

Έτσι στη χώρα μας παρατηρείται το παράδοξο της αναγκαιότητας μείωσης τόσο της φορολογικής επιβάρυνσης όσο και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Εάν επιτευχθεί αυτός ο αντικρουόμενος στόχος οι επιπτώσεις του στην οικονομία θα είναι πολύ ευνοϊκές και η πρωταρχική επιτυχία θα είναι η μείωση του πληθωρισμού αφού και οι φόροι (το 85% τουλάχιστον των φόρων μετακυλύονται προς τις τιμές) και τα δημοσιονομικά ελλείμματα ενισχύουν τον πληθωρισμό κόστους και ζήτησης, αντίστοιχα.

Το πρόβλημα συνεπώς ξεκινά από τη συγκράτηση ή μη των δημοσίων δαπανών και δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στο σύνολο των δημοσίων δαπανών συμπεριλαμβάνονται και εκείνες των δημοσίων επιχειρήσεων-οργανισμών και το κόστος των κινήτρων ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τις δημόσιες επιχειρήσεις έχει διαπιστωθεί έλλειψη επαρκούς συντονισμού-ελέγχου της επενδυτικής τους πολιτικής, της πολιτικής τιμών και του λειτουργικού τους κρότους και αυτό συμβαίνει γιατί δεν υπάρχει πάντοτε ουσιαστικός έλεγχος των δημοσίων επιχειρήσεων από τους αρμόδιους κεντρικούς φορείς, οι οποίοι όμως καλούνται να πληρώσουν στην περίπτωση που οι επιχειρήσεις αυτές παρουσιάζουν ελλείμματα ή αδυναμία εξόφλησης των δανείων τους. Αυτές οι αδυναμίες έχουν ως συνέπεια την αύξηση του ελλείμματος του Δημοσίου Τομέα (Blanchard, 2012). Εξάλλου, το σύστημα των ορολογικών-χρηματοδοτικών κινήτρων ανάπτυξης είναι πολύπλοκο, υψηλού δημοσιονομικού κόστους και περιορισμένης αποτελεσματικότητας, λόγω συχνών μεταβολών του, οδηγώντας συνήθως σε σπατάλη πόρων.

1.4.2. Κατάρτιση Προϋπολογισμών με τη Μέθοδο ΠΜΒ/ΠΑΠ

Το πρόβλημα της μη ορθολογικής κατανομής ή σπατάλης των πόρων για τη λειτουργία του δημόσιου τομέα μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνον με επιστημονική αξιολόγηση κάθε κατηγορίας δημόσιας δαπάνης ξεκινώντας από μηδενική βάση.

Στη χώρα μας ξεκίνησε για πρώτη φορά μια αξιολογη προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση κατά την κατάθεση του προϋπολογισμού για το οικονομικό έτος 1979, με τη μερική εφαρμογή της μεθόδου του Προϋπολογισμού Μηδενικής Βάσης (ΠΜΒ) και των Προγραμμάτων Αυξήσεως Παραγωγικότητας (ΠΑΠ). Πιο συγκεκριμένα η τότε κυβέρνηση, στα πλαίσια της προσπάθειας της για τον

εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης με την καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και την ορθολογικότερη κατανομή των δημόσιων δαπανών, άρχισε από τον Ιούλιο του 1979 να εφαρμόζει στο δημόσιο τομέα την τεχνική του Προϋπολογισμού Μηδενικής Βάσης και το Πρόγραμμα Αυξήσεως Παραγωγικότητας (Αγαπητός, 2006).

Η σταδιακή εξυγίανση των δημοσίων δαπανών προεβλέπετο να ξεκινήσει τόσο με τη συστηματική προσπάθεια των επί μέρους φορέων όσο και με την εφαρμογή από το Υπουργείο Οικονομικών των μεθόδων του ΠΜΒ και ΠΑΠ. Τα Προγράμματα αυτά κάλυπταν όλα τα Υπουργεία, τις δημόσιες επιχειρήσεις, τα ΝΓΙΔΔ και τους Οργανισμούς (Αγαπητός, 2006).

Ο Προϋπολογισμός Μηδενικής Βάσεως και το συνδεδεμένο με αυτόν Πρόγραμμα Αυξήσεως Παραγωγικότητας είναι ακριβώς ένα «εργαλείο» που επιτρέπει τον καλύτερο έλεγχο των δαπανών και την αύξηση της παραγωγικότητας τους. Η μέθοδος αυτή είχε εφαρμοστεί επιτυχώς στις ΗΠΑ, στη Γαλλία και στο Ισραήλ.

Ο ΠΜΒ είναι δηλαδή μία διαδικασία προγραμματισμού και προϋπολογισμού με σκοπό την αποτελεσματική και αποδοτική λειτουργία της δημόσιας διοίκησης.

Μηδενική βάση σημαίνει πως καμιά απολύτως δαπάνη δεν πρέπει να θεωρείται ως δεδομένη, αλλά όλες ανεξαιρέτα να τίθενται υπό έλεγχο από απόψεως αναγκαιότητας και σκοπιμότητας. Σε τελική ανάλυση αυτό σημαίνει εξ υπαρχής εξέταση του έργου και του αντικειμενικού σκοπού που υπηρετείται με τη δαπάνη και των μέσων που επελέγησαν για το σκοπό αυτό και τέλος του κόστους που έγινε στο παρελθόν αποδεκτό. Σε καμιά περίπτωση δεν θα έπρεπε ο προϋπολογισμός του επόμενου έτους να είναι προϋπολογισμός του προηγούμενου έτους, εκτός εάν έχει αποδειχθεί ότι δεν έχουμε λόγους να απομακρυνθούμε από αυτόν (Αγαπητός, 2006).

Η παραδοσιακή κατάρτιση του προϋπολογισμού είναι πολιτική κατ' αρχήν των αυξομειώσεων ή προσθαιρέσεων και όχι των αξιολογήσεων, όπως θα έπρεπε

να γίνει. Με τη μέθοδο της μηδενικής βάσης πολλές δαπάνες, που θεωρούνται κατ' αρχήν αναγκαίες ή ανελαστικές, μπορεί να αποδειχθεί ότι δεν έχουν τις ιδιότητες αυτές. Αυτό σημαίνει ότι κάθε αρμόδιος με τη σύνταξη του προϋπολογισμού πρέπει να τεκμηριώνει την παραγωγικότητα, αναγκαιότητα και το ύψος της δαπάνης από την αρχή, αρχίζοντας από τις συνέπειες, αν η δαπάνη ήταν μηδέν.

Μηδενική βάση δεν σημαίνει συνεπώς τον αυτόματο μηδενισμό του τρέχοντος επιπέδου δραστηριότητας ενός φορέα, αλλά ότι πρέπει όλες οι δραστηριότητες να αναθεωρηθούν από την αρχή για να διαπιστωθεί αν είναι σκόπιμο να καταργηθούν ή να μειωθούν ή να παραμείνουν στο αυτό επίπεδο ή ακόμα και να αυξηθούν.

Η εφαρμογή συνεπώς της μεθόδου αυτής δεν σημαίνει πάντοτε περικοπή δαπανών. Είναι δυνατή και η αύξηση των κονδυλίων ορισμένων δαπανών του προηγούμενου έτους, υπό την προϋπόθεση ότι αναλύθηκε ορθά και αξιολογήθηκε η σχέση ωφελείας-κόστους. Ουσιαστικά η ορθή διερεύνηση καταλήγει σ' ένα σχέδιο δράσεως, στο «πακέτο αποφάσεων», δηλαδή σε σύνολο εναλλακτικών λύσεων, από τις οποίες επιλέγεται η ανταποκρινόμενη στις πολιτικές ή οικονομικές επιδιώξεις των υπευθύνων φορέων για τη διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής.

Ο ΠΜΒ απαιτεί από τον υπεύθυνο κάθε υπηρεσιακής μονάδας να καταρτίζει τον προϋπολογισμό της μονάδας του από την αρχή και να δικαιολογεί γιατί θα πρέπει να γίνουν συγκεκριμένες δαπάνες για την επίτευξη των αντικειμενικών της σκοπών (Αγαπητός, 2006).

Έχει διαπιστωθεί ότι ο φορέας που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη δυσχέρεια στην εφαρμογή του συστήματος ΠΜΒ/ΠΑΓΓ είναι ακριβούς ο φορέας εκείνος που έχει περισσότερο ανάγκη για την εφαρμογή του συστήματος αυτού (Αγαπητός, 2006).

Η εφαρμογή του ΠΜΒ, λόγω της αναθεώρησης και αξιολόγησης των δραστηριοτήτων που απαιτεί, συμβάλλει στην ορθολογικότερη κατανομή των πόρων, στη συγκράτηση της αυξήσεως του κόστους και στην αύξηση της παραγωγικότητας.

Το Πρόγραμμα Αυξήσεως της Παραγωγικότητας είναι συναφές με τον ΊΜΒ και αποβλέπει στη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών με την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και τη μείωση του κόστους (Αγαπητός, 2006).

Το ΠΑΠ χρησιμοποιεί μια δέσμη σύγχρονων τεχνικοοικονομικών μεθόδων προκειμένου να βελτιώσει την απόδοση του ανθρώπινου δυναμικού, μέσω μιας λεπτομερούς εξέτασης των χρησιμοποιούμενων μεθόδων, αναλύσεως φόρτου εργασίας, χρησιμοποιούμενης τεχνολογίας και γραφειοκρατικών διαδικασιών. Τα αποτελέσματα και οι εισηγήσεις για λειτουργικές αλλαγές που προκύπτουν από τις μελέτες αυτές επηρεάζουν ανάλογα τον Προϋπολογισμό.

Το ΠΑΠ αποτελείται, συνεπώς, από ένα σύνολο συγχρόνων διοικητικών τεχνικών με τις οποίες αναλύονται σε βάθος οι δραστηριότητες των δημοσίων υπηρεσιών και βελτιώνονται οι μέθοδοι λειτουργίας τους.

Οι βελτιώσεις περιλαμβάνουν απελευθέρωση προσωπικού για άλλες δραστηριότητες, μείωση των χρησιμοποιούμενων υλικών, απαλοιφή επικαλύψεων στις αρμοδιότητες, αποφυγή άσκοπων νέων επενδύσεων και αύξηση εσόδων. Άλλες λειτουργικές βελτιώσεις είναι η καλύτερη πληροφόρηση των υπευθύνων, η ταχύτερη ανταπόκριση σε αιτήματα για παροχή υπηρεσιών, η μεγαλύτερη ακρίβεια στα αποτελέσματα και οι καλύτερες συνθήκες εργασίας.

Ο συνδυασμός ΠΜΒ/ΠΑΠ βοηθά έτσι στην πιο αποτελεσματική εφαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής και, ανάλογα με τη σημασία που αποδίδεται στη χρησιμοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, επισημαίνει τις αναγκαίες οργανωτικές και λειτουργικές μεταβολές που απαιτούνται σ' όλο το κρατικό

μηχανισμό προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγικότητά του. Πιο συγκεκριμένα με το συνδυασμένο πρόγραμμα ΠΜΒ/ΠΑΠ, η αποτελεσματικότητα του κρατικού προϋπολογισμού ως μέσου κατανομής πόρων και βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών αυξάνεται σημαντικά. Το πρόγραμμα ΠΜΒ/ΠΑΠ, το οποίο εφαρμόστηκε από τη Γραμματεία του Συμβουλίου Αξιολόγησης Προϋπολογισμοί δημοσίου τομέα με τη βοήθεια αμερικανικού ομίλου συμβούλων οργάνωσης και διοίκησης, είχε ενταχθεί στις δραστηριότητες του προγράμματος «Βελτίωσης της Οργάνωσης και Διοίκησης του Δημοσίου Τομέα» του ΟΟΣΑ και είχε χαρακτηριστεί επίσημα από τον ΟΟΣΑ σαν «μια από τις σημαντικότερες διοικητικές μεταρρυθμίσεις του δημοσίου τομέα που έγιναν στην Ευρώπη» και που μπορεί να χρησιμεύσει ως υπόδειγμα για παρόμοιες εφαρμογές σε άλλες χώρες (Αγαπητός, 2006).

Η τεχνική του ΠΜΒ είχε προσαρμοστεί κατάλληλα στα πλαίσια των ειδικών απαιτήσεων που αντιμετώπιζε ο Κρατικός Προϋπολογισμός στη χώρα μας, για να επιτευχθούν οι ακόλουθοι αντικειμενικοί σκοποί (Αγαπητός, 2006):

- Δημιουργία μηχανισμού ο οποίος να μπορεί ορθολογικά και με βάση συγκεκριμένες επιλογές να συγκρατεί τις δημόσιες δαπάνες, αποφεύγοντας γενικευμένες περικοπές.
- Έμφαση στα αναμενόμενα αποτελέσματα κατά την αξιολόγηση των κρατικών δραστηριοτήτων κι όχι μόνο περιορισμός του προβλεπόμενου κόστους.
- Εξασφάλιση συμφωνίας δραστηριοτήτων και έργων με τους αντικειμενικούς στόχους της δημοσιονομικής πολιτικής.
- Επισήμανση τομέων όπου η παραγωγικότητα μπορεί να αυξηθεί με τη βελτίωση των μεθόδων εργασίας, την ορθολογική οργάνωση και την πλήρη αξιολόγηση των διαθέσιμων πόρων.

Η μέθοδος του ΠΜΒ αποτελούσε μια καινοτομία και απέβλεπε στην απόκτηση ενός οργάνου ελέγχου που θα επέτρεπε την υλοποίηση του προγραμματικού προϋπολογισμού κατά τον καλύτερο τρόπο επειδή έτσι δίνεται η δυνατότητα

αξιολόγησης των μέσων και ιεράρχησης των σκοπών με μια αυστηρή και ορθολογική μεθοδολογία. Το γεγονός ότι η εμπειρία αυτή δεν έχει αξιοποιηθεί από το 1981 μέχρι σήμερα δεν αφαιρεί τη σπουδαιότητα αυτής της προσπάθειας.

Τα αποτελέσματα σε πρώτη φάση μπορούν να θεωρηθούν σημαντικά, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ο υπερβολικά σύντομος χρόνος (τέσσερις μήνες) μέσα στον οποίο έγινε η εκπαίδευση των στελεχών, στάλθηκαν τα στοιχεία από τις υπηρεσίες, πραγματοποιήθηκε η αξιολόγησή τους, ζητήθηκαν συμπληρωματικές διευκρινίσεις και υποβλήθηκαν οι προτάσεις όσον αφορά το τελικό ύψος των δαπανών. Η κάθε υπηρεσιακή μονάδα συμπλήρωσε ειδικό έντυπο (πακέτο αποφάσεων) στο οποίο περιέγραψε τους αντικειμενικούς σκοπούς της και τις επιτεύξεις της για το 1978, τη διαμόρφωση των δαπανών του 1979 και την πρόβλεψη για το 1980, έδωσε ποσοτικά μεγέθη για την απόδοσή της (δηλαδή για την επίτευξη των στόχων της), καταμέτρησε το προσωπικό που υπηρετούσε σ' αυτή, υπολόγισε τις δαπάνες της και εξήγησε τι θα συμβεί αν το προσωπικό και ο προϋπολογισμός της περικοπούν κατά 20%. Με τον τρόπο αυτό, η κάθε υπηρεσιακή μονάδα υποχρεώθηκε να προσδιορίσει αυτή η ίδια τους στόχους της, να απαριθμήσει τις επιτεύξεις της και να εκτιμήσει τις συνέπειες που θα δημιουργηθούν στο κοινωνικό σύνολο αν μειωνόταν το επίπεδο λειτουργίας της (Αγαπητός, 2006).

Πολλά από τα προβλήματα που εντοπίστηκαν από το πρόγραμμα ΠΜΒ/ ΠΑΠ συνδέονταν με τις υπάρχουσες γραφειοκρατικές αντιλήψεις και θα απαιτούσαν πολύ χρόνο και κόπο μέχρι να υλοποιηθούν μερικές από τις προταθείσες μεταρρυθμίσεις. Παρ' όλα αυτά, τα οφέλη από το πρόγραμμα ήταν σημαντικά.

Είναι πάντως ανάγκη να επισημάνουμε ότι μετά από τις συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί στο δημόσιο τομέα κατά τα τελευταία χρόνια, είναι περισσότερο παρά ποτέ επιτακτική η ανάγκη ελέγχου των δαπανών του και αυτό επειδή έχει διογκωθεί ο δημόσιος τομέας και η συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ προϋποθέτει αποδοτικότερη λειτουργία του.

1.5. Φορολογικό Σύστημα και Φορολογική Πολιτική

Το ελληνικό φορολογικό σύστημα χαρακτηρίζεται από πολλά αρνητικά στοιχεία (πολυνομία, πολυπλοκότητα, αντιφατικότητα και δυσλειτουργία). Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, που επιβάλλονται για να εξασφαλιστεί η χρηματοδότηση των συνεχώς αυξανόμενων δημόσιων δαπανών, και η άνιση κατανομή του φορολογικού βάρους μεταξύ διάφορων πηγών εισοδήματος, επαγγελματών και γεωγραφικών περιοχών της χώρας δεν επιδρούν ευνοϊκά στην εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας (Γεωργακοπούλου, 2005). Θα πρέπει να τονιστεί επίσης ότι οι αλληπάλληλες αλλαγές στη φορολογία αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στον προγραμματισμό των οικονομικών μονάδων γιατί οι επιχειρήσεις, και γενικότερα οι φορολογούμενοι, αδυνατούν να προγραμματίσουν τη δραστηριότητά τους. Και τούτο επειδή οι φορολογούμενοι δεν είναι βέβαιοι για τις φορολογικές ρυθμίσεις που θα ισχύουν αύριο, με συνέπεια να μειώνεται η εμπιστοσύνη τους, να δυσανασχετούν και να καταφεύγουν σε όλους τους δυνατούς τρόπους φοροδιαφυγής (Αγαπητός, 2006).

Η αδυναμία μείωσης της φοροδιαφυγής αποτελεί τον πιο σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα για τη δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους και την αποτελεσματική άσκηση δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής, γενικότερα (Γεωργακοπούλου, 2005).

Για να είναι «κοινωνικά αποδεκτό» ένα φορολογικό σύστημα θα πρέπει να διέπεται από ορισμένες αρχές-ιδιότητες. Οι αρχές αυτές ενδείκνυται να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε φορολογική μεταρρύθμιση, ώστε το φορολογικό σύστημα να βελτιώνεται διαχρονικά και να συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας. Οι κυριότερες από τις ιδιότητες αυτές είναι (Γεωργακοπούλου, 2005):

- Απλότητα και χαμηλό κόστος (διαχειριστικό-κοινωνικό)-ευκαμψία και σταθερότητα.

- Ενίσχυση των κινήτρων για εργασία-αποταμίευση-επένδυση (incentives) και υποβοήθηση αποδοτικής χρησιμοποίησης και κατανομής των πόρων (economic efficiency).
- Δικαιότερη κατανομή του διαθέσιμου εισοδήματος.
- Σύγκλιση του εθνικού φορολογικού συστήματος προς το επικρατούν κοινοτικό σύστημα.

Η ιεράρχηση αυτών των «αρχών» είναι, βέβαια, πρόβλημα πολιτικής επιλογής. Εάν λάβουμε υπόψη την παραπάνω ανάλυση για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα από τα οποία ενδείκνυται να διέπεται ένα φορολογικό σύστημα και για εκείνα τα οποία ισχύουν στη χώρα μας, συμπεραίνουμε ότι το ελληνικό σύστημα έχει πολλές αδυναμίες και απέχει πολύ από ένα «καλό» φορολογικό σύστημα. Συγκεκριμένα, δεν είναι απλό αλλά αντίθετα πολύπλοκο, με πανσπερμία αναρίθμητο νόμων, πράγμα που συνεπάγεται υψηλό διαχειριστικό κόστος. Εξάλλου, το φορολογικό μας σύστημα δε χαρακτηρίζεται από την αναγκαία ευκαμψία, ώστε να είναι εύκολο σε μια δεδομένη στιγμή να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα μιας συγκεκριμένης οικονομικής πολιτικής, ούτε από σταθερή συμπεριφορά, αλλά αντίθετα αλλάζει πολύ τακτικά, με αποτέλεσμα ο πολίτης ή η οικονομική μονάδα όχι μόνο να είναι σε δύσκολη θέση να προγραμματίσει αλλά και να χάνει την εμπιστοσύνη του προς το κράτος (Αγαπητός, 2006).

Όπως είναι φυσικό, οι αδυναμίες αυτές είναι αντικίνητρα προς πολλές κατευθύνσεις, όπως παραγωγικότητα, επενδύσεις κ.λπ. Εξάλλου, όπως προκύπτει από την ανάλυση των στατιστικών στοιχείων, ενώ η μέση φορολογική επιβάρυνση δεν μπορεί να θεωρηθεί υψηλή σε σχέση με άλλες χώρες, εντούτοις το ελληνικό φορολογικό σύστημα δεν έχει κατορθώσει να πετύχει μια δίκαιη ή κοινωνικά αποδεκτή κατανομή του φορολογικού βάρους.

Το σύστημα της εμμέσου φορολογίας μέχρι το τέλος του 1986 χαρακτηριζόταν από σοβαρά μειονεκτήματα που ασκούσαν δυσμενείς οικονομικές και κοινωνικές επιδράσεις. Συγκεκριμένα, συνυπήρχαν έξι γενικοί φόροι ευρείας βάσεως και,

παράλληλα, ένας αρκετά σημαντικός αριθμός ειδικών φόρων. Η εισαγωγή του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (1.1.1987) οδήγησε στην αναμόρφωση της έμμεσης φορολογίας προς τη σωστή κατεύθυνση: απλοποίηση, μείωση φοροδιαφυγής και εναρμόνιση με το κοινοτικό σύστημα (Γεωργακοπούλου, 2005).

Παρά την εισαγωγή του ΦΠΑ παραμένει ακόμη ένα πλήθος επιβαρύνσεων με τη μορφή ειδικών φόρων κατά την εισαγωγή των αγαθών από το εξωτερικό ή εμμέσων φόρων (φόροι υπέρ τρίτων) για λογαριασμό των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και διαφόρων άλλων ΝΠΔΔ, που οδηγούν στη διατήρηση της πολυπλοκότητας του συστήματος της έμμεσης φορολογίας.

Στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων (ΦΕΦΠ), η μη εφαρμογή ενός αυτόματου μηχανισμού αναπροσαρμογής της φορολογικής κλίμακας οδηγεί στην ανάγκη διακριτικών μεταβολών και, ειδικότερα σε περιόδους υψηλού ρυθμού πληθωρισμού, στη δυσβάστακτη φορολογική επιβάρυνση εκείνων των εισοδηματιών των οποίων ο φόρος παρακρατείται στην πηγή. Επιπλέον, οι εκπτώσεις γίνονται από το φόρο και όχι από το εισόδημα και οι σύζυγοι φορολογούνται χωριστά, ενώ ως φορολογητέα βάση θα έπρεπε να είναι το οικογενειακό εισόδημα. Ιδιαίτερα για το τελευταίο θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η ισχύουσα φορολόγηση του οικογενειακού εισοδήματος δεν συμβάλλει στη δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους.

Συγκεκριμένα, η φορολογική νομοθεσία προβλέπει ότι οι σύζυγοι υποβάλλουν κοινή δήλωση των εισοδημάτων τους, ο φόρος όμως υπολογίζεται χωριστά ως να υποβάλλονταν δύο ξεχωριστές φορολογικές δηλώσεις, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις που προβλέπει το ΝΔ 3323/1955 (άρθρο 6) και ο ΑΝ 239/1967 (άρθρο 3) (Αγαπητός, 2006).

Συνεπώς ο συνολικός οικογενειακός φόρος εξαρτάται από την κατανομή του οικογενειακού εισοδήματος μεταξύ των συζύγων και, όπως είναι φυσικό, δεδομένου ότι ο ΦΕΦΠ είναι προοδευτικός, ο οικογενειακός φόρος μειώνεται

όσο μικραίνει η ανισοκατανομή του οικογενειακού εισοδήματος μεταξύ των συζύγων. Ο βαθμός αυτής της ανισοκατανομής είναι δεδομένος για ορισμένους φορολογούμενους, όπως π.χ. όταν και οι δύο σύζυγοι προσφέρουν εξαρτημένη εργασία ή όταν μόνο ο σύζυγος προσφέρει εξαρτημένη εργασία και η σύζυγος δεν εργάζεται και κανείς τους δεν έχει εισοδήματα από άλλες πηγές. Σε άλλες όμως περιπτώσεις οι φορολογούμενοι σύζυγοι μπορούν να επηρεάσουν την κατανομή του οικογενειακού εισοδήματος. Για παράδειγμα, στην περίπτωση που τα εισοδήματα προέρχονται από οικοδομές, μπορεί να γίνει μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων από το σύζυγο με υψηλό εισόδημα προς τη σύζυγο που έχει χαμηλότερο εισόδημα. Με αυτό τον τρόπο καταστρατηγείται η αρχή της οριζόντιας φορολογικής ισότητας, σύμφωνα με την οποία οι οικογένειες με το ίδιο φορολογητέο εισόδημα, *ceteris paribus*, που ουσιαστικά έχουν την ίδια φοροδοτική ικανότητα, θα πρέπει να πληρώνουν τον ίδιο οικογενειακό φόρο (Αγαπητός, 2006).

Επομένως το σύστημα αυτό ευνοεί τους υψηλούς εισοδηματίες, οι οποίοι συχνά συμβαίνει να διαθέτουν και εισοδήματα από μη εξαρτημένη εργασία και επιπλέον έχουν μικρή οικογένεια, με μη εργαζόμενη συνήθως σύζυγο. Η αδυναμία αυτή μπορεί να αντιμετωπιστεί με την εφαρμογή του συστήματος της ενιαίας φορολόγησης του οικογενειακού εισοδήματος, σύμφωνα με το οποίο ανάλογα με τον αριθμό των μελών της οικογένειας θα διαιρεθεί το εισόδημα που θα φορολογηθεί με την κλίμακα και στη συνέχεια ο φόρος θα πολλαπλασιαστεί με τον αριθμό των μελών (*income splitting*). Έτσι θα εξουδετερωθεί η μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων, με σκοπό τη μείωση του συνολικού οικογενειακού φόρου και επιπλέον θα ενισχυθούν οι πολυμελείς οικογένειες (Γεωργακοπούλου, 2005).

Εξάλλου, η φορολόγηση του οικογενειακού εισοδήματος είναι σύμφωνη με την προσπάθεια για την εξίσωση των δύο φύλων, με την προβλεπόμενη στο ενιαίο μισθολόγιο κατανομή των οικογενειακών επιδομάτων μεταξύ των συζύγων, αλλά και με τη αρχή ότι οι δύο σύζυγοι από κοινού φέρουν τα οικογενειακά βάρη (Γεωργακοπούλου, 2005).

Το ισχύον, επίσης, σύστημα της ΦΕΝΠ είναι αντιαναπτυξιακό και δε βοηθά στη εξυγίανση και ανάπτυξη της ελληνικής κεφαλαιαγοράς. Τέλος, η φορολόγηση των τόκων από καταθέσεις (αποταμίευση) και των χρηματιστηριακών συναλλαγών, μαζί με τους φόρους κατανάλωσης, ουσιαστικά φορολογούν όλο το εισόδημα ($y = c + s$) και γεννάται θέμα διπλής φορολόγησης του ιδίου εισοδήματος όταν αυτό φορολογείται και κατά την κτήση του και κατά τη χρησιμοποίησή του (κατανάλωση). Αυτό σημαίνει ότι απαιτείται μελέτη δραστικής μείωσης του ΦΕΦΠ, με επιδίωξη υψηλότερη απόδοση των φόρων κατανάλωσης (Γεωργακοπούλου, 2005).

Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία είναι αρκετά διαφωτιστικά και απαραίτητα για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Τα φορολογικά έσοδα αυξάνονται με υπερβολικούς ρυθμούς οι οποίοι διαφέρουν σημαντικά τόσο από την αύξηση του πραγματικού εισοδήματος (σε σταθερές τιμές) όσο και από εκείνη του πληθωρισμού. Το γεγονός δε αυτό είναι πολύ έντονο κατά τη δεκαετία του 1980 όπου η αύξηση των φορολογικών εσόδων στηρίζεται κυρίως στην αύξηση των εμμέσων φόρων και του φόρου εισοδήματος από μισθωτές υπηρεσίες. Αυτό έχει ως συνέπεια την άδικη κατανομή του φορολογικού βάρους και του κόστους των δημοσίων αγαθών σε βάρος των εργαζομένων.

Επιπλέον, ο ΦΕΦΠ προέρχεται βασικά από τη φορολογία των μισθωτών υπηρεσιών, ενώ η συμβολή των μη μισθωτών συνεχώς μειώνεται και χαρακτηρίζεται για πολλά χρόνια από υψηλή δημοσιονομική απορρόφηση. Ειδικότερα, στο ΦΕΦΠ παρατηρούμε ότι: το οικ. έτος 1980 οι μισθωτοί πλήρωναν το 38,5% του φόρου και το 1998 το 45%, αντίθετα οι ελεύθεροι επαγγελματίες το 1980 το 12,4% και το 1998 το 11,7% (Αγαπητός, 2006).

Από τα παραπάνω στοιχεία σαφώς προκύπτει ότι το κύριο βάρος της ΦΕΦΠ το φέρει η εξαρτημένη εργασία (μισθωτοί και συνταξιούχοι) το οποίο αυξάνεται διαχρονικά. Αντίθετα, εκείνοι που έχουν εισοδήματα από ανεξάρτητη εργασία αποκρύπτουν φορολογητέα ύλη συστηματικά χωρίς φυσικά ο πληθωρισμός να επηρεάζει αυξητικά τη φορολογική τους επιβάρυνση (Αγαπητός, 2006).

Κεφάλαιο 2ο

Η δημοσιονομική πολιτική στα πλαίσια της ΟΝΕ

2.1. Εισαγωγή

Δεδομένης της απώλειας της νομισματικής και συναλλαγματικής αυτονομίας στα πλαίσια της νομισματικής ένωσης, τα μέσα της δημοσιονομικής πολιτικής, δηλαδή τα μέσα της φορολογικής πολιτικής και τα μέσα της πολιτικής δημόσιων δαπανών, καθίστανται η σημαντικότερη κατηγορία μέσων σταθεροποίησης των οικονομιών των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προσαρμογής τους στις μη συμμετρικές οικονομικές διαταραχές. Αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου είναι η διερεύνηση του ρόλου της δημοσιονομικής πολιτικής στα πλαίσια της ΟΝΕ, η οποία, όπως φαίνεται, θα ασκήσει σημαντικές επιδράσεις στην οικονομική πολιτική των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βαβούρας, 1994).

Έστω ότι εξαιτίας μη συμμετρικών διαταραχών της ζήτησης, η ζήτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετατίθεται από το προϊόν της χώρας Α στο προϊόν της χώρας Β, οι οποίες υποτίθεται ότι μετέχουν στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ. Όσον αφορά τη χώρα Α, η μεταβολή αυτή θα επηρεάσει τη δημοσιονομική της κατάσταση και πιθανόν να απαιτήσει τη μεταβολή της δημοσιονομικής της πολιτικής.

Ως προς τη δημοσιονομική κατάσταση της συγκεκριμένης χώρας, είναι προφανές ότι οι συνέπειες της μείωσης του συνολικού προϊόντος ή εισοδήματος της, θα είναι ο περιορισμός των δημόσιων της εσόδων και η εξαιτίας, κυρίως, της αύξησης των μεταβιβαστικών πληρωμών διεύρυνση των δημόσιων της δαπανών. Αποτέλεσμα των μεταβολών αυτών θα είναι η τάση δημιουργίας δημόσιου ελλείμματος στη χώρα Α, το οποίο, δεδομένης της απώλειας της νομισματικής

της αυτονομίας, η συγκεκριμένη χώρα θα πρέπει να καλύψει με εσωτερικό ή εξωτερικό δημόσιο δανεισμό. Βέβαια, δεδομένης της ενοποίησης της αγοράς κεφαλαίων, η προσφυγή της χώρας Α στην εσωτερική ή Κοινοτική αγορά κεφαλαίων, θα ασκήσει μάλλον ασήμαντες επιδράσεις στα επιτόκια, λαμβανομένου μάλιστα υπόψη του γεγονότος ότι θα αυξηθεί η προσφορά κεφαλαίων στη χώρα Β (Βαβούρας, 1994).

Οι επιδράσεις στη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας Α από τη μείωση του συνολικού της προϊόντος, εξαρτώνται φυσικά και από το βαθμό ευκαμψίας των τιμών και των μισθών στη χώρα αυτή, καθώς και από το βαθμό κινητικότητας της εργασίας, παράγοντες που εξετάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Όπως φάνηκε από την ανάλυση του κεφαλαίου εκείνου, η μείωση των ονομαστικών μισθών στη χώρα Α και η μετακίνηση εργασίας από τη χώρα Α στη Β ή σε άλλες περιοχές της Ένωσης, μπορούν να περιορίσουν σημαντικά τις επιπτώσεις της οικονομικής αυτής διαταραχής.

Εάν όμως η αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από δυσκαμψία των μισθών προς τα κάτω ή περιορισμένη γεωγραφική κινητικότητα της εργασίας, απομένει μόνον η δημοσιονομική πολιτική ως μέσο σταθεροποίησης της οικονομίας. Θα πρέπει, δηλαδή, να επιτρέπεται στην περίπτωση αυτή η χώρα Α να ακολουθήσει επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, ήτοι να αυξήσει τις δημόσιες δαπάνες της ή να μειώσει τα φορολογικά της έσοδα, γεγονός που θα οδηγήσει στη δημιουργία δημόσιου ελλείμματος στη χώρα Α, το οποίο θα μπορεί να χρηματοδοτηθεί μόνο με δημόσιο δανεισμό (Βαβούρας, 1994).

Μετά την κατάργηση της νομισματικής και συναλλαγματικής αυτονομίας των χωρών - μελών της Ένωσης, απαιτείται, λοιπόν, κάποια αυτονομία στην άσκηση της δημοσιονομικής τους πολιτικής. Θα πρέπει, δηλαδή, οι χώρες-μέλη της να μπορούν να δημιουργούν δημόσια ελλείμματα, όταν αντιμετωπίζουν κάμψεις της συνολικής ζήτησης, προσφεύγοντας σε δανεισμό. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αύξηση της κινητικότητας των συντελεστών παραγωγής και ιδιαίτερα του κεφαλαίου στα πλαίσια της Ένωσης, θα περιορίζει τις δυνατότητες όσον αφορά

τα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής που θα μπορεί να χρησιμοποιήσει μονομερώς η κάθε χώρα. Για παράδειγμα, η αύξηση του φορολογικού βάρους στη χώρα Α, πιθανό να εξωθήσει στη μετακίνηση των συντελεστών παραγωγής, κυρίως του κεφαλαίου, προς περιοχές της Ένωσης, όπου η φορολογία θα είναι χαμηλότερη.

Όσον αφορά τα δημόσια ελλείμματα και την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική που τα προκαλεί, τουλάχιστον αρχικά, η εμπειρία, κυρίως, της δεκαετίας του 1980 ως προς τις χώρες που είναι μέλη της Ένωσης, έδειξε την αδυναμία της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής στην αντιμετώπιση της κάμψης της συνολικής ζήτησης (Καραβίτης, 2008). Τα μεγάλα ελλείμματα με τα οποία συνδέεται συχνά η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική μπορεί να οδηγήσουν σε διόγκωση του δημόσιου χρέους, ίσως και πέρα από τα όρια αντοχής της οικονομίας. Η αποδοχή της διαπίστωσης αυτής οδηγεί στην υποστήριξη της θέσης ότι στα πλαίσια μιας νομισματικής ένωσης, η δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να διέπεται από αυστηρούς κανόνες ή περιορισμούς (Βαβούρας, 1994).

Το βασικό σχετικό επιχείρημα είναι ότι η χώρα η οποία τυχόν θα βρίσκεται στην κατάσταση εκείνη κατά την οποία το δημόσιο χρέος της θα έχει διογκωθεί πέρα από τα όρια αντοχής της, θα δημιουργεί εξωτερικές οικονομικές επιβαρύνσεις για τις υπόλοιπες χώρες-μέλη της Ένωσης. Και τούτο, γιατί, εξαιτίας του συνεχώς διογκούμενου δημόσιου χρέους της ένεκα των διαδοχικά δημιουργούμενων δημόσιων ελλειμμάτων της, θα είναι υποχρεωμένη να προσφεύγει συνέχεια στην ενιαία αγορά κεφαλαίων της Ένωσης, προκειμένου να αντλεί τα αναγκαία για τη χρηματοδότηση των δημόσιων ελλειμμάτων της κεφάλαια. Η επανειλημμένη αυτή προσφυγή της συγκεκριμένης χώρας στην ενιαία κεφαλαιαγορά, θα δημιουργήσει τάσεις ανόδου των επιτοκίων στην Κοινότητα, γεγονός που θα προκαλέσει αύξηση των δαπανών εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους των υπόλοιπων χωρών (Καραβίτης, 2008).

Σύμφωνα, λοιπόν, με την παραπάνω επιχειρηματολογία, η διόγκωση του δημόσιου χρέους μιας χώρας πέρα από τα όρια αντοχής της, από του σημείου

δηλαδή εκείνου κατά το οποίο θα τίθεται σε λειτουργία μια δυναμική διαδικασία συνεχών αυξήσεων του δημόσιου χρέους η οποία δεν θα είναι δυνατόν να ανακοπεί, θα δημιουργεί εξωτερικές οικονομικές (δημοσιονομικές) επιβαρύνσεις στις υπόλοιπες χώρες, με την έννοια ότι θα τείνει να προκαλεί αύξηση των δαπανών εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους τους, γεγονός που θα δημιουργεί πιέσεις, ώστε οι χώρες αυτές να ακολουθούν μια περισσότερο περιοριστική πολιτική. Σύμφωνα, λοιπόν, με την επιχειρηματολογία αυτή, η δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού ελέγχου των δημόσιων ελλειμμάτων είναι ιδιαίτερης σημασίας για την Ένωση. Οι πιθανές αυξητικές πιέσεις στα επιτόκια εξαιτίας της υπερβολικής διόγκωσης του δημόσιου χρέους ορισμένων χωρών, δεν φαίνεται ότι θα είναι η μοναδική αιτία δημιουργίας εξωτερικών οικονομικών επιβαρύνσεων για τις υπόλοιπες. Οι τυχόν αυξήσεις των επιτοκίων θα δημιουργούν πιέσεις στην ΕΚΤ για χαλάρωση της Κοινοτικής νομισματικής πολιτικής, γεγονός που εκτιμάται ότι δεν θα είναι προς το συμφέρον της Ένωσης (Καραβίτης, 2008).

Η επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε παραπάνω αποτέλεσε τη βάση πάνω στην οποία η Συνθήκη του Μάαστριχτ θεμελίωσε τη διατύπωση του κριτηρίου της δημοσιονομικής κατάστασης ως βασικού όρου εισδοχής στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ. Όπως σημειώσαμε στο πρώτο κεφάλαιο, προκειμένου μια χώρα να εισέλθει στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ, θα εξετάζεται ο βαθμός της δημοσιονομικής του πειθαρχίας με βάση το κατά πόσον το προβλεπόμενο ή υφιστάμενο δημοσιονομικό της έλλειμμα και το δημόσιό της χρέος, ως ποσοστά του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της, υπερβαίνουν ή όχι το 3% και το 60% αντίστοιχα. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι το μέγεθος των εξωτερικών οικονομικών (δημοσιονομικών) επιβαρύνσεων δεν εξαρτάται μόνον από το σχετικό μέγεθος των δημόσιων ελλειμμάτων μιας χώρας, ήτοι το μέγεθος τους ως ποσοστό του GDP, αλλά και, από το σχετικό μέγεθος της συγκεκριμένης οικονομίας, ήτοι το μέγεθος της ως ποσοστό του Κοινοτικού GDP (Καραβίτης, 2008).

Η επιχειρηματολογία όμως αυτή έχει δεχτεί έντονη κριτική. Η υπόθεση των εξωτερικών οικονομικών (δημοσιονομικών) επιβαρύνσεων υπονοεί ότι η Κοινοτική αγορά κεφαλαίων δεν θα λειτουργεί αποτελεσματικά, γιατί στην περίπτωση που η αγορά κεφαλαίων θα λειτουργεί αποτελεσματικά, η διόγκωση του δημόσιου χρέους μιας χώρας-μέλους της ΟΝΕ πέρα από τα όρια αντοχής της, μάλλον δεν θα προκαλεί αυξήσεις των επιτοκίων στις υπόλοιπες. Εάν η αγορά κεφαλαίων λειτουργεί αποτελεσματικά, θα αναγνωρίζεται ότι πρόβλημα δημόσιου χρέους αντιμετωπίζει η συγκεκριμένη χώρα Α. Κατά συνέπεια, στο επιτόκιο δανεισμού της χώρας Α, έστω το i , όπως εξάλλου συμβαίνει γενικά, θα περιλαμβάνεται μια πριμοδότηση κινδύνου r , με αποτέλεσμα η χώρα Α να δανείζεται με το επιτόκιο i , σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες, οι οποίες δεν θα αντιμετωπίζουν τη συγκεκριμένη πριμοδότηση κινδύνου r , και κατά συνέπεια και το συγκεκριμένο επιτόκιο i (Καραβίτης, 2008).

Εάν η Κοινοτική αγορά κεφαλαίων λειτουργεί αποτελεσματικά, δεν θα πρέπει να γίνεται λόγος για ενιαίο επιτόκιο δανεισμού στην Ένωση, αλλά για διαφορετικά επιτόκια για τις επιμέρους χώρες, στα οποία θα ενσωματώνονται πριμοδοτήσεις κινδύνου διαφορετικού ύψους που θα αντικατοπτρίζουν τη δημοσιονομική κατάσταση της κάθε συγκεκριμένης χώρας.

Δεδομένου ότι μετά την κατάργηση των μέσων της συναλλαγματικής και της νομισματικής πολιτικής, η δημοσιονομική πολιτική θα απομένει η βασική κατηγορία μέσων σταθεροποίησης της οικονομίας στις κατ' ιδίαν χώρες, η ανεξαρτησία της δημοσιονομικής πολιτικής είναι αναγκαία προκειμένου οι κυβερνήσεις των χωρών-μελών να είναι σε θέση να επηρεάζουν τη συνολική ζήτηση, σύμφωνα με την επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε παραπάνω.

Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η ενοποίηση της οικονομικής πολιτικής δεν πρέπει να περιλαμβάνεται στους μακροχρόνιους σκοπούς της ΟΝΕ. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 ο Fleming, αναφερόμενος στην αποφασισθείσα κατά το Δεκέμβριο του 1969 σύνοδο της ΕΟΚ στη Χάγη σταδιακή εξέλιξη της ΕΟΚ σε οικονομική και νομισματική ένωση, επεσήμαινε την ανάγκη του συντονισμού, της

συγκέντρωσης και της ενοποίησης ορισμένων τομέων της δημοσιονομικής πολιτικής των χωρών-μελών μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης προκειμένου να περιορίζονται οι τυχόν ανισορροπίες όσον αφορά τη μεταξύ τους ζήτηση και· κατά συνέπεια να περιορίζεται και το κόστος της απώλειας του μέσου της συναλλαγματικής ισοτιμίας (Fleming,, 1973). Ιδιαίτερα τονίζει τη σημασία των χρηματοδοτούμενων από ένα κεντρικό κοινοτικό φορέα προγραμμάτων που θα αποβλέπουν στη βοήθεια χωρών ή περιοχών, οι οποίες τυχόν θα πλήττονται από την ύφεση, καθώς και της δημιουργίας ενός συγκεντρωτικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης - στο οποίο τόσο οι εισπράξεις όσο και οι πληρωμές επηρεάζονται από τα εισοδήματα-, ούτως ώστε να γίνονται καθαρές μεταβιβάσεις από τις ευημερούσες στις πληττόμενες από την ύφεση χώρες.

Σημαντικό επίσης μέσο περιορισμού των ανισορροπιών μεταξύ των χωρών-μελών του ενιαίου νομισματικού χώρου θεωρεί ο Fleming ότι είναι η εναρμόνιση της εισοδηματικής πολιτικής, η οποία επιταχύνει τη διαδικασία προσαρμογής (Fleming,, 1973).

Κατά τον Fleming, ο συγκεντρωτισμός της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής σε ένα ενιαίο νομισματικό χώρο, θα πρέπει να εκτείνεται μέχρι του σημείου, ώστε οι κεντρικές κοινοτικές αρχές να αρχίσουν να αναλαμβάνουν μέρος της ευθύνης όσον αφορά τη συνολική ζήτηση σε ολόκληρο τον ενιαίο νομισματικό χώρο. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων της κεντρικής νομισματικής αρχής θα πρέπει να περιλαμβάνεται ο επηρεασμός του μεγέθους της συνολικής ζήτησης σε ολόκληρο τον ενιαίο νομισματικό χώρο, ενώ στις εθνικές αρχές θα απομένει ο επηρεασμός, διαμέσου της δημοσιονομικής τους πολιτικής, του επιπέδου της ζήτησης στα πλαίσια των οικονομιών τους. Αυτή η συγκέντρωση της ευθύνης για τη διαχείριση της συνολικής ζήτησης είναι δυνατό να οδηγήσει σε υψηλότερα επίπεδα συνολικής ζήτησης στον ενιαίο νομισματικό χώρο, από ό,τι αν η διαχείριση της συνολικής ζήτησης παραμείνει στην αποκλειστική ευθύνη των εθνικών αρχών.

Τέλος, υποστηρίζει ότι, δεδομένης της συγκέντρωσης της ευθύνης για τη διαχείριση της συνολικής ζήτησης, οι αντιπληθωριστικές τάσεις που ενυπάρχουν σε ένα σύστημα σταθερών ισοτιμιών, θα αντισταθμίζονται ή ακόμη και θα υπερκαλύπτονται από την επεκτατική δράση εκ μέρους των κεντρικών κοινοτικών αρχών (Fleming,, 1973).

2.2. Το ζήτημα της δημοσιονομικής πειθαρχίας

Είναι πλέον αποδεκτό ότι η ΟΝΕ δεν συμβιβάζεται με την ανεξαρτησία της νομισματικής πολιτικής. Έχει ήδη αποφασιστεί η δημιουργία μιας κεντρικής νομισματικής αρχής με βασικό σκοπό τη σταθερότητα των τιμών.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι υπάρχει μια γενικότερη συμφωνία όσον αφορά τους περιορισμούς που πρέπει να τεθούν στη νομισματική πολιτική, ήτοι όσον αφορά το ζήτημα της νομισματικής πειθαρχίας. Το ζήτημα όμως της δημοσιονομικής πειθαρχίας στα πλαίσια της ΟΝΕ παραμένει αντικείμενο διερεύνησης.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε φαίνεται πάντως ότι και η δημοσιονομική πειθαρχία αποτελεί βασική προϋπόθεση της ΟΝΕ, ώστε οι οικονομίες των χωρών-μελών της να μην εμφανίζουν δημόσια ελλείμματα τα οποία να μην είναι σε θέση να αντέξουν, οπότε στα πλαίσια της ΟΝΕ θα δημιουργηθούν πιέσεις στην κεντρική νομισματική αρχή να «εκχρηματίσει» το δημόσιο χρέος της συγκεκριμένης χώρας ή/και στις υπόλοιπες χώρες να συμβάλλουν άμεσα στην αποπληρωμή του. Υπ' αυτές τις συνθήκες, η κεντρική νομισματική αρχή θα είναι δύσκολο να εξακολουθήσει να επιδιώκει αποτελεσματικά τη νομισματική σταθερότητα, ενώ οι υπόλοιπες χώρες θα βλέπουν ότι οι προσπάθειές τους για συνεπή δημοσιονομική πολιτική θα ανακόπτονται (Barro & Gordon, 1983).

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η έννοια του ανεκτού από την οικονομία δημόσιου ελλείμματος, αν και κατανοητή, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ποσοτικά. Αν υποτεθεί ότι ο προσδιορισμός αυτός είναι δυνατός, το ερώτημα τότε που εμφανίζεται είναι κατά πόσον στα πλαίσια της ΟΝΕ θα ενισχυθεί ή όχι η τάση για δημοσιονομική πειθαρχία, το καλύτερο μέτρο της οποίας αποτελεί ο από πλευράς της οικονομίας βαθμός αντοχής του βάρους του δημόσιου χρέους μακροχρόνια. Υπάρχουν επιχειρήματα και υπέρ της μιας και υπέρ της άλλης άποψης.

Ήδη η διαδικασία της ΟΝΕ και συγκεκριμένα η ικανοποίηση των συγκεκριμένων τεχνικών κριτηρίων ή μάλλον των όρων εισδοχής στο τρίτο στάδιό της, ήτοι των κριτηρίων της σταθερότητας των τιμών, της δημοσιονομικής κατάστασης, της συμμετοχής στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος και το κριτήριο της σύγκλισης των επιτοκίων, τα οποία, όπως σημειώθηκε, φαίνεται ότι αποσκοπούν αποκλειστικά στην ύπαρξη σταθερότητας, πέρα από ρητή προϋπόθεση της δημοσιονομικής πειθαρχίας την οποία καθιερώνουν και της οποίας μάλιστα η διερεύνηση γίνεται με βάση δύο συγκεκριμένα ποσοτικά κριτήρια (το προβλεπόμενο ή υφιστάμενο δημόσιο έλλειμμα και το δημόσιο χρέος ως ποσοστά του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος σε τιμές αγοράς να μην υπερβαίνουν το 3% και το 60% αντίστοιχα), υπονοούν την αποδοχή αντιπληθωριστικής νομισματικής πολιτικής από πλευράς των χωρών-μελών της Ένωσης και την απόρριψη του φόρου πληθωρισμού ως μέσου χρηματοδότησης των δημόσιων ελλειμμάτων.

Εξάλλου, κατά το τρίτο στάδιο της ΟΝΕ, η απώλεια της νομισματικής αυτονομίας των χωρών-μελών της, σημαίνει αδυναμία «εκχρηματισμού του δημόσιου χρέους» τους, ήτοι αδυναμία χρηματοδότησης του δημόσιου χρέους τους με έκδοση νέου χρήματος από τις εθνικές τους κεντρικές τράπεζες. Πάντως, σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, τα κριτήρια ένταξής της στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και παράγοντες όπως η (εξωγενής) ανάγκη για υψηλές αμυντικές δαπάνες, καθώς και το υψηλό έλλειμμα επενδύσεων.

Παράλληλα, όμως, η από πλευράς μιας χώρας-μέλους ή ορισμένων χωρών - μελών της ΟΝΕ αύξηση του δημόσιου δανεισμού θα τείνει να ασκεί περιορισμένες επιδράσεις στα επιτόκια, αφού η ΟΝΕ, βραχυχρόνια τουλάχιστον, αμβλύνει τους περιορισμούς του δημόσιου δανεισμού, δεδομένου ότι καθιστά ευκολότερη την εξεύρεση των αναγκαίων κεφαλαίων, αφού αυτά θα αντλούνται από μια πολύ μεγαλύτερη αγορά κεφαλαίων, ενώ εξάλλου, δεδομένης της καθιέρωσης ενιαίου νομίσματος, οι επιδράσεις του δημόσιου δανεισμού στη συναλλαγματική ισοτιμία θα είναι περιορισμένες ή μηδαμινές, παράγοντες που θα ασκούν δυσμενείς επιδράσεις στην επίτευξη και τη διατήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας.

Πάντως, γενικά, δεν φαίνεται ότι η ΟΝΕ θα επηρεάσει αρνητικά τη δημοσιονομική πειθαρχία. Ο περιορισμός των εσόδων από το φόρο πληθωρισμού, η απώλεια της αυτονομίας όσον αφορά τη νομισματική και συναλλαγματική πολιτική και η προσπάθεια σταθεροποίησης των τιμών που θα πρέπει να καταβάλλεται από τις χώρες μέλη της Ένωσης, θα αυξάνουν την τάση, τουλάχιστον των νότιων χωρών, για δημοσιονομική πειθαρχία.

Μια, λοιπόν, προσέγγιση για την εξασφάλιση της δημοσιονομικής πειθαρχίας, η οποία υιοθετήθηκε από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ με βάση την Έκθεση Delors, είναι η καθιέρωση *δεσμευτικών δημοσιονομικών κανόνων* με τους οποίους θέτονται ανώτατα όρια όσον αφορά τα δημόσια ελλείμματα και το δημόσιο χρέος. Οι δεσμευτικοί δημοσιονομικοί κανόνες συνδέονται με ορισμένα μειονεκτήματα, από τα οποία το σημαντικότερο είναι ότι δεν λαμβάνουν υπόψη τις υπάρχουσες διαφορές μεταξύ των κρατών όσον αφορά τα βασικά οικονομικά τους χαρακτηριστικά.

Η καθιέρωση όμως συγκεκριμένων δεσμευτικών κανόνων συνδέεται και με ορισμένα πλεονεκτήματα, από τα οποία τα σημαντικότερα είναι τα εξής (Frenkel & Goldstein, 1991):

- Πρώτον, συνιστούν ένα περισσότερο βιώσιμο μηχανισμό επιβολής πειθαρχίας σε φορείς της κυβερνητικής πολιτικής, οι οποίοι υπό άλλες συνθήκες πιθανό να χρησιμοποιούσαν τα μέσα της οικονομικής πολιτικής για την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων.
- Δεύτερον, περιορίζουν το κόστος συναλλαγής (κόστος συνομιλιών και διαπραγματεύσεων) μεταξύ των κρατών.
- Τρίτον, αυξάνουν το βαθμό προβλεψιμότητας των πράξεων των φορέων της κυβερνητικής πολιτικής και κατά συνέπεια συμβάλλουν στην αύξηση των δυνατοτήτων του ιδιωτικού τομέα να λαμβάνει αποφάσεις όσον αφορά την κατανομή των πόρων έχοντας επαρκή πληροφόρηση.

Μια δεύτερη προσέγγιση για την εξασφάλιση της δημοσιονομικής πειθαρχίας, είναι η καθιέρωση της *«πολυμερούς εποπτείας»*, η οποία στηρίζεται σε ένα περισσότερο διακριτικό πλαίσιο κανόνων, οι οποίοι είναι δυνατό να λαμβάνουν υπόψη τις τυχόν υπάρχουσες διαφορές μεταξύ των κρατών όσον αφορά τα οικονομικά τους χαρακτηριστικά. Η *«πολυμερής εποπτεία»* ως θεσμός εξασφάλισης του στενότερου συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των χωρών-μελών της Κοινότητας και σύγκλισης των οικονομικών τους επιδόσεων καθιερώθηκε από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Μια τρίτη προσέγγιση του ζητήματος είναι η ανάθεση της εξασφάλισης της δημοσιονομικής πειθαρχίας στο μηχανισμό της αγοράς και συγκεκριμένα στο *μηχανισμό της χρηματοπιστωτικής αγοράς*. Η βασική αρχή της προσέγγισης αυτής είναι ότι η εκ μέρους μιας χώρας-μέλους της ΟΝΕ εμφάνιση υπερβολικών δημόσιων ελλειμμάτων θα τείνει να οδηγεί σε αύξηση της *«πριμοδότησης αφερεγγυότητας»*, η οποία συνδέεται με το δημόσιο δανεισμό της συγκεκριμένης χώρας. Εάν η χώρα αυτή παρουσιάζει συνεχή υπερβολικά δημόσια ελλείμματα, η *«πριμοδότηση αφερεγγυότητάς»* της θα αυξάνει με αυξανόμενο ρυθμό, ώσπου τελικά θα καταστεί τόσο υψηλή, ώστε θα καταστήσει υπερβολικά υψηλό το κόστος του δημόσιου δανεισμού, γεγονός που θα συμβάλλει στην επίτευξη της δημοσιονομικής πειθαρχίας στη συγκεκριμένη χώρα.

Η επίτευξη της δημοσιονομικής πειθαρχίας διαμέσου του μηχανισμού της αγοράς στηρίζεται στις εξής προϋποθέσεις κατά τους Goldslein και Woglom Frenkel & Goldstein, 1991).

- Πρέπει να υπάρχει ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων.
- Η αγορά πρέπει να έχει επαρκή πληροφόρηση όσον αφορά το ύψος και τη σύνθεση των δανειακών υποχρεώσεων της χώρας- οφειλέτη, ώστε να είναι δυνατό να εκτιμηθεί ικανοποιητικά η δυνατότητά της να εξυπηρετήσει το δημόσιο χρέος της.
- Η αγορά πρέπει να έχει πειστεί ότι δεν υπάρχει κάποιος εξωτερικός εγγυητής (χώρα ή οργανισμός), ο οποίος να έχει αναλάβει ρητά ή σιωπηρά την υποχρέωση να πληρώσει το χρέος της συγκεκριμένης χώρας σε περίπτωση δικής της αδυναμίας. Εάν υπάρχει τέτοιος εγγυητής, τότε το καταβαλλόμενο επιτόκιο θα αντικατοπτρίζει μάλλον την αξιοπιστία του εγγυητή παρά της χώρας-οφειλέτη.
- Δεν υπάρχει η δυνατότητα «εκχρηματισμού» του δημόσιου χρέους της συγκεκριμένης χώρας.
- Το χρηματοπιστωτικό σύστημα θα πρέπει να είναι αρκετά ισχυρό, ώστε να μπορεί να αντέξει τη χρεοκοπία ενός μεγάλου οφειλέτη, όπως είναι μια χώρα.

Οι παραπάνω προϋποθέσεις δεν είναι ιδιαίτερα περιοριστικές. Ο Tanzi όμως τις θεωρεί ανεπαρκείς για την επίτευξη της δημοσιονομικής πειθαρχίας διαμέσου του μηχανισμού της αγοράς και προτείνει επιπλέον τις εξής (Canzoneri et al., 1992):

- Η «πριμοδότηση αφερεγγυότητας» πρέπει να αντανakλά επακριβώς το βαθμό της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Με άλλα λόγια, δεν πρέπει να υπάρχουν εννοιολογικά και στατιστικά προβλήματα, τα οποία να προκαλούν αποκλίσεις μεταξύ της πραγματικής δημοσιονομικής κατάστασης της συγκεκριμένης χώρας και εκείνης που αντανakλάται στο επιτόκιο διαμέσου της «πριμοδότησης αφερεγγυότητας». Δεδομένων των δυσκολιών με τις οποίες συνδέεται η ακριβής

εκτίμηση της δημοσιονομικής κατάστασης μιας χώρας, η προϋπόθεση αυτή δεν ικανοποιείται εύκολα.

➤ Η σχέση μεταξύ της δημοσιονομικής κατάστασης και του επιτοκίου των κρατικών χρεογράφων πρέπει να είναι συνεπής και συνεχής, έτσι ώστε το επιτόκιο δανεισμού της συγκεκριμένης χώρας να αντανακλά πάντοτε ικανοποιητικά τη δημοσιονομική της κατάσταση. Η προϋπόθεση αυτή αποκλείει την πιθανότητα ξαφνικών μεταβολών.

➤ Η πολιτική διαδικασία στη συγκεκριμένη χώρα πρέπει να είναι τέτοια, που αν η χώρα αντιμετωπίζει σημαντικές αυξήσεις του κόστους δανεισμού της, οι φορείς της κυβερνητικής της πολιτικής θα έχουν την πολιτική βούληση, αλλά και την ικανότητα, να αντιδράσουν άμεσα και κατά τον περισσότερο κοινωνικά επιθυμητό τρόπο, περικόπτοντας για παράδειγμα το μέγεθος των δημόσιων δαπανών, ανεξάρτητα από τη φάση του πολιτικού κύκλου στην οποία βρίσκονται. Ανεξάρτητα, δηλαδή, από το αν το συγκεκριμένο έτος είναι προεκλογικό ή μετεκλογικό. Η θεωρία των πολιτικών – οικονομικών κύκλων και πιο συγκεκριμένα η θεωρία των πολιτικών (εκλογικών) – δημοσιονομικών κύκλων που αναλύθηκε παραπάνω, δημιουργεί πολλά ερωτηματικά ως προς τις δυνατότητες επίτευξης της προϋπόθεσης αυτής.

2.3. Τα οφέλη του συντονισμού της δημοσιονομικής πολιτικής

Όταν μια χώρα είναι μέλος μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης, οι μεταβολές της μακροοικονομικής της πολιτικής επηρεάζουν τις οικονομίες και των υπόλοιπων χωρών. Όσον αφορά τη δημοσιονομική πολιτική, έχει ήδη αναφερθεί η περίπτωση των εξωτερικών οικονομικών (δημοσιονομικών) επιβαρύνσεων που θα τείνει να προκαλεί στις υπόλοιπες χώρες-μέλη της ΟΝΕ η εξαιτίας των δημόσιων ελλειμμάτων μιας χώρας-μέλους υπερβολική διόγκωση του δημόσιου χρέους της, με την έννοια ότι θα τείνει να προκαλεί αύξηση των επιτοκίων και κατά συνέπεια αύξηση των δαπανών εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους των υπόλοιπων χωρών, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πιέσεις στις υπόλοιπες χώρες να ακολουθούν μια περισσότερο περιοριστική πολιτική, εφόσον βέβαια η Κοινοτική αγορά κεφαλαίων δεν θα λειτουργεί

αποτελεσματικά. Εξάλλου, η εμφάνιση εκ μέρους μιας χώρας-μέλους της ΟΝΕ δημόσιων ελλειμμάτων, τα οποία δεν θα μπορεί να αντέξει η οικονομία της, θα προκαλεί πιέσεις στις υπόλοιπες χώρες-μέλη να επιδοτούν τη συγκεκριμένη χώρα είτε με τη διεύρυνση της νομισματικής βάσης, είτε με ρητές δημοσιονομικές μεταβιβάσεις είτε με έμμεσες επιδοτήσεις του επιτοκίου δανεισμού τους είτε με εγγυήσεις των δανείων της. Κατά συνέπεια τίθεται το ερώτημα, κατά πόσον κάποιος συντονισμός της μακροοικονομικής πολιτικής των χωρών-μελών της ΟΝΕ θα ήταν αμοιβαία επωφελής.

Όπως υποστηρίζει ο Cooper, η διεθνής οικονομική συνεργασία διευρύνει και ταυτόχρονα περιορίζει τις δυνατότητες των χωρών να πραγματοποιούν τους σκοπούς της οικονομικής τους πολιτικής. Η διεθνής οικονομική συνεργασία συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη χρησιμοποίηση των παραγωγικών πόρων και κατά συνέπεια διευρύνει τις δυνατότητες των χωρών να υλοποιούν τους οικονομικούς τους σκοπούς. Παράλληλα όμως επιβάλλει στις χώρες ένα σύνολο περιορισμών, στους οποίους η κάθε μεμονωμένη χώρα μπορεί να ασκήσει περιορισμένες επιδράσεις, συχνά μόνον έμμεσα και χωρίς να είναι βέβαια τα αποτελέσματα των επιδράσεων της. Επομένως, το πρόβλημα της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας όπως ορίζεται από τον Cooper, είναι πώς μια χώρα να απολαμβάνει τα οφέλη της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας και παράλληλα να διατηρεί το μεγαλύτερο δυνατό βαθμό ανεξαρτησίας στην επιδίωξη των οικονομικών της σκοπών.

Ο Cooper υποστηρίζει παραπέρα ότι, όπως στην περίπτωση της ανταγωνιστικής επιχείρησης, μια μικρή χώρα, στα πλαίσια της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας, πρέπει να αποδεχτεί το διεθνές περιβάλλον και να προσαρμόζει κατάλληλα τη συμπεριφορά της. Ακόμη όμως και μια μεγάλη χώρα μπορεί να ασκήσει περιορισμένες μόνον επιδράσεις στο διεθνές περιβάλλον. Οποιαδήποτε χώρα μπορεί να αποφασίσει μονομερώς να εγκαταλείψει το διεθνή κώδικα συμπεριφοράς, μόνον αν είναι προετοιμασμένη να δεχτεί τις αντιδράσεις των άλλων χωρών. Τα οφέλη της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας απολαμβάνονται με κόστος την απώλεια μέρους της εθνικής οικονομικής ανεξαρτησίας ή της

αυτονομίας στην εξειδίκευση και την υλοποίηση των σκοπών της μακροοικονομικής πολιτικής, με την έννοια ότι οι σκοποί αυτοί δεν μπορούν να αποκλίνουν σημαντικά από τους αντίστοιχους των άλλων χωρών.

Εάν οι αποφάσεις οικονομικής πολιτικής είναι πράγματι αποκεντρωμένες μεταξύ των χωρών, με την έννοια ότι οι κυβερνήσεις κάθε χώρας επιδιώκουν την εξυπηρέτηση των σκοπών τους με τη χρησιμοποίηση των δικών τους μέσων οικονομικής πολιτικής, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τις τυχόν οικονομικές αλληλεπιδράσεις με τις άλλες χώρες, τότε όσο υψηλότερος είναι ο βαθμός της μεταξύ τους οικονομικής αλληλεξάρτησης, τόσο λιγότερο επιτυχείς θα είναι όσον αφορά την επίτευξη των οικονομικών τους σκοπών και τη διατήρησή της. Αυτό οφείλεται στο ότι όσο μεγαλύτερες είναι οι επιπτώσεις των εγχώριων μέσων στις ξένες οικονομίες, τόσο εντονότερες θα είναι οι αντιδράσεις τους για την εξουδετέρωσή τους, οι οποίες με τη σειρά τους θα επηρεάσουν τη συγκεκριμένη χώρα (Cooper, 1968).

Επομένως, ο συντονισμός της οικονομικής πολιτικής μπορεί να θεωρηθεί ένα μέσο βελτίωσης της αποτελεσματικότητας της οικονομικής πολιτικής (τον κατ' ιδίαν χωρών, την οποία περιορίζει η έλλειψη αυτού του συντονισμού). Με άλλα λόγια, τη μόνη αυτονομία που χάνει μια χώρα στα πλαίσια του συντονισμού της οικονομικής της πολιτικής, είναι να προσπαθεί να επιτύχει οικονομικούς στόχους, τους οποίους στην πραγματικότητα δεν μπορεί να επιτύχει, δεδομένων των αντιδράσεων των άλλων χωρών.

Με τον όρο «συντονισμός της οικονομικής πολιτικής» εννοείται γενικά η διαδικασία με την οποία οι χώρες διαμορφώνουν ή τροποποιούν την οικονομική τους πολιτική κατά ένα αμοιβαία επωφελή τρόπο, λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς οικονομικές διασυνδέσεις. Σημειωτέον ότι ο συντονισμός της οικονομικής πολιτικής δεν περιορίζεται μόνο στη μεταξύ των χωρών ανταλλαγή πληροφορήσης όσον αφορά τους στόχους της οικονομικής πολιτικής και τη χρησιμοποίηση των μέσων, αλλά επιπλέον προϋποθέτει ότι η πληροφορήση αυτή λαμβάνεται υπόψη στη χρησιμοποίηση των μέσων της οικονομικής πολιτικής.

Στην περίπτωση αυτή είναι ταχύτερη και η σύγκλιση των οικονομιών όσον αφορά τους στόχους. Πάντως, δεν πρέπει να αγνοείται ότι ο συντονισμός της οικονομικής πολιτικής δεν είναι ένα απλό τεχνικό ή οικονομικό πρόβλημα, αλλά επίσης και πολιτικό πρόβλημα.

Με βάση την κατά Tinbergen διάκριση μεταξύ στόχων και μέσων της οικονομικής πολιτικής, όπου οι στόχοι είναι οι μεταβλητές τις οποίες οι ασκούντες την οικονομική πολιτική συνδέουν με κάποια κοινωνική σημασία, όπως είναι για παράδειγμα ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης (Tinbergen, 1989), ενώ μέσα είναι εκείνες οι μεταβλητές οι οποίες βρίσκονται υπό τον έλεγχο των ασκούντων την οικονομική πολιτική και οι οποίες επηρεάζουν τις τιμές των στόχων, όπως είναι για παράδειγμα το μέγεθος των δημόσιων δαπανών, ο Cooper εξειδικεύει ένα υπόδειγμα δύο συμμετρικά εξαρτημένων οικονομιών, με σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες και τιμές, στο οποίο διερευνά το πρόβλημα της δυναμικής προσαρμογής της οικονομικής πολιτικής υπό διαφορετικές συνθήκες οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ των δύο χωρών. Στο υπόδειγμα αυτό εξειδικεύονται τρεις περιπτώσεις (Cooper, 1968):

- Η περίπτωση του *μη συντονισμού* ή της πλήρως αποκεντρωμένης οικονομικής πολιτικής, κατά την οποία τα μέσα της εγχώριας οικονομικής πολιτικής κατευθύνονται στην επιτυχία των στόχων της εγχώριας πολιτικής και όπου κάθε μέσο στρέφεται στην επιτυχία ενός στόχου.
- Η περίπτωση του *εσωτερικού συντονισμού*, κατά την οποία όλα τα μέσα της εγχώριας πολιτικής χρησιμοποιούνται για την ταυτόχρονη επιτυχία όλων των στόχων της εγχώριας πολιτικής, χωρίς όμως να λαμβάνονται υπόψη οι ξένοι στόχοι, ήτοι οι τιμές των μεταβλητών των στόχων των άλλων χωρών.
- Η περίπτωση του *πλήρους συντονισμού*, κατά την οποία οι φορείς της πολιτικής λαμβάνουν υπόψη τους όλες τις αλληλεξαρτήσεις του οικονομικού συστήματος όταν χρησιμοποιούν τα μέσα της οικονομικής πολιτικής, ήτοι στην περίπτωση αυτή εγχώρια και ξένα μέσα

χρησιμοποιούνται από κοινού για την επιτυχία των εγχώριων και ξένων στόχων.

Η δεύτερη και η τρίτη περίπτωση αναφέρονται αντίστοιχα στις καταστάσεις της πλήρους ανυπαρξίας συντονισμού της οικονομικής πολιτικής των κατ' ιδίαν χωρών και του πλήρους συντονισμού της οικονομικής τους πολιτικής, ενώ η πρώτη αναφέρεται στην κατάσταση της εσωτερικά και εξωτερικά αποκεντρωμένης οικονομικής πολιτικής.

Σύμφωνα με την ανάλυση του Cooper, η τυχόν αύξηση του βαθμού συντονισμού της οικονομικής πολιτικής, για δεδομένο επίπεδο αλληλεξάρτησης των οικονομιών, οδηγεί στην ταχύτερη εξουδετέρωση των επιπτώσεων των οικονομικών διαταραχών, ενώ η τυχόν αύξηση του βαθμού αλληλεξάρτησης των οικονομιών, για δεδομένο επίπεδο συντονισμού της οικονομικής πολιτικής, αυξάνει το μέγεθος και τη διάρκεια των διαταραχών των τιμών των στόχων. Το συμπέρασμα, λοιπόν, είναι ότι η αύξηση του συντονισμού της οικονομικής πολιτικής συμβάλλει στην αύξηση της αποτελεσματικότητάς της, ενώ η αύξηση της αλληλεξάρτησης των οικονομιών την περιορίζει (Cooper, 1969).

Τα οφέλη του συντονισμού της οικονομικής πολιτικής μπορούν να διευκρινιστούν περισσότερο με τη χρησιμοποίηση ενός διαγράμματος που αναπτύχθηκε αρχικά από τον Hamada, στο οποίο υιοθετείται η στρατηγική προσέγγιση του προβλήματος της οικονομικής πολιτικής, με την έννοια ότι λαμβάνονται υπόψη οι συνδυασμένες δράσεις και αντιδράσεις των κατ' ιδίαν χωρών. Υποτίθεται ότι υπάρχουν δύο χώρες, η Α (εσωτερικό) και η Β (εξωτερικό), κάθε μια από τις οποίες προσπαθεί να μεγιστοποιήσει μια συνάρτηση κοινωνικής της ευημερίας, της οποίας στοιχεία είναι οι στόχοι της οικονομικής της πολιτικής, τις τιμές των οποίων προσπαθεί να επηρεάσει με τη χρησιμοποίηση των μέσων της οικονομικής πολιτικής. Παρόλο που στο διάγραμμα υπάρχουν δύο μόνο χώρες, η επιχειρηματολογία του μπορεί να γενικευτεί εύκολα, ώστε να αναφέρεται σε περισσότερες χώρες. Στο αρχικό υπόδειγμα του Hamada υποτίθεται ότι υπάρχει ένα μόνο μέσο και αυτό είναι η νομισματική πολιτική.

Γενικά όμως, το υπόδειγμα προϋποθέτει ότι στη διάθεση των ασκούντων την οικονομική πολιτική υπάρχει τουλάχιστο ένα μέσο.

Το μέσο αυτό στην παρούσα ανάλυση υποθέτουμε ότι είναι η δημοσιονομική πολιτική και συγκεκριμένα η δημοσιονομική κατάσταση (δημόσιες δαπάνες μείον δημόσια έσοδα). Από τη συνάρτηση ευημερίας της κάθε χώρας μπορεί να εξειδικευτεί ένα σύνολο καμπύλων αδιαφορίας, κατά μήκος των οποίων το επίπεδο ευημερίας της συγκεκριμένης χώρας παραμένει αμετάβλητο (Dornbusch & Frenkel, 1979).

2.4. Τα εμπόδια όσον αφορά το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής

Παρόλα τα σημαντικά δυνητικά οφέλη με τα οποία αναγνωρίζεται γενικότερα ότι συνδέεται ο συντονισμός της οικονομικής πολιτικής των επιμέρους χωρών, αναγνωρίζεται ότι, παρά την πρόοδο που έχει γίνει, απέχουμε πολύ από τον πλήρη συντονισμό της οικονομικής πολιτικής. Οι σημαντικότεροι λόγοι της έλλειψης οικονομικού συντονισμού είναι οι εξής (Jones & Kenen, 1985):

- Ακόμη και αν υπάρχει συμφωνία μεταξύ των χωρών όσον αφορά τους κοινούς στόχους της μακροοικονομικής πολιτικής, η κατανομή του οφέλους και του κόστους του συντονισμού μεταξύ των διαφόρων χωρών πολύ πιθανό να μην είναι ισόρροπη. Αυτό εξαρτάται από τα συγκεκριμένα μέτρα που θα χρησιμοποιηθούν. Η μη ισόρροπη κατανομή των επιπτώσεων του συντονισμού περιορίζει σημαντικά την ανάληψη συντονισμένης δράσης.
- Ακόμη και αν υπάρχει συμφωνία μεταξύ των χωρών όσον αφορά τους κοινούς στόχους της μακροοικονομικής πολιτικής και ισόρροπη κατανομή των επιπτώσεων του συντονισμού της, οι επιμέρους χώρες είναι δυνατό να διαφέρουν όσον αφορά τις εκτιμήσεις των μελλοντικών οικονομικών εξελίξεων, είτε όσον αφορά την κατάσταση της οικονομίας χωρίς μεταβολές της οικονομικής πολιτικής, είτε όσον αφορά τις επιπτώσεις της συντονισμένης οικονομικής πολιτικής στις τιμές των στόχων.

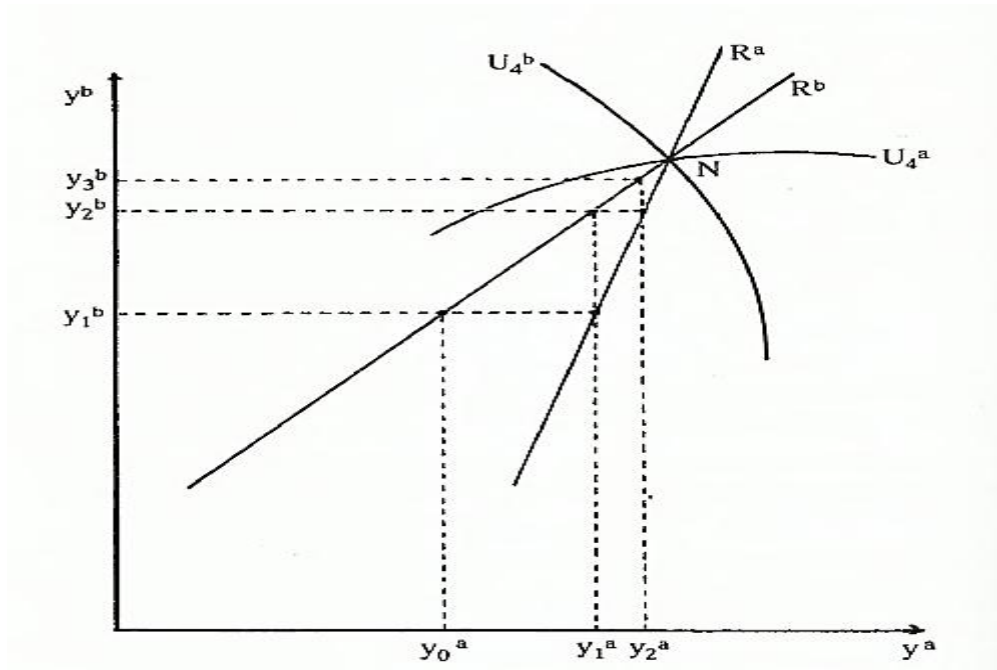
- Εμπόδιο στο συντονισμό της οικονομικής πολιτικής μπορεί να αποτελεί το γεγονός ότι δεν υπάρχουν κάποιες χώρες που να είναι διατεθειμένες να αναπτύξουν τις αναγκαίες πρωτοβουλίες για την υλοποίησή του. Δεδομένων των παραπάνω δυσχερειών με τις οποίες συνδέεται ο αποτελεσματικός συντονισμός της οικονομικής πολιτικής, απαιτούνται και συγκεκριμένες θέσεις ως προς τους στόχους της συνεργασίας και σταθερή προσπάθεια και πειθώ για την επιτυχία του, τις οποίες ίσως δεν είναι διατεθειμένη να αναλάβει καμιά χώρα. Ο συντονισμός, δηλαδή, της οικονομικής πολιτικής είναι δύσκολος και για το λόγο ότι, όταν γίνει, θα πρέπει να αφορά όλες τις χώρες, χωρίς εξαιρέσεις, και επομένως περισσότερο κερδισμένες είναι εκείνες που καταβάλλουν τις λιγότερες προσπάθειες για την επιτυχία του.
- Η αίσθηση της διατήρησης της εθνικής ελευθερίας δράσης εξακολουθεί ακόμη να είναι ισχυρή σε πολλές χώρες, γεγονός που καθιστά πολιτικά δυσχερή το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής, δεδομένων των περιορισμών που θέτει στην αυτονομία των χωρών και οι οποίοι είναι δυνατό να θεωρηθούν περιορισμοί της εθνικής κυριαρχίας.
- Οι διάφορες χώρες είναι δυνατό να μη συμφωνούν όσον αφορά τουλάχιστον τους βραχυπρόθεσμους και μεσοπρόθεσμους στόχους της οικονομικής πολιτικής. Για παράδειγμα, είναι πιθανό να μη συμφωνούν ως προς το βέλτιστο συνδυασμό ρυθμού πληθωρισμού και ποσοστού ανεργίας. Οι αποκλίσεις αυτές ως προς τους στόχους περιορίζουν τις δυνατότητες ανάληψης συντονισμένης δράσης στον οικονομικό τομέα. Όταν επιβάλλονται ενιαίοι μεσοπρόθεσμοι στόχοι, τότε οι χώρες που παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες αρχικά αποκλίσεις από τους στόχους, αναγκάζονται να προσαρμοστούν με μεγαλύτερες ταχύτητες, θυσιάζοντας έτσι περισσότερους βαθμούς ελευθερίας στην άσκηση της οικονομικής τους πολιτικής.
- Το σημαντικότερο ίσως πρόβλημα είναι ότι ο συντονισμός της μακροοικονομικής πολιτικής πιθανό να μην είναι μακροχρόνια διατηρήσιμος, εάν υπάρχει έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών είτε

λόγω μη αποτελεσματικότητας των κυβερνήσεων είτε λόγω εσωτερικών πολιτικών πιέσεων.

Ο συντονισμός της οικονομικής πολιτικής είναι αναμφίβολα αποτελεσματικότερος του μη συντονισμού, μόνον όταν οι κυβερνήσεις είναι αξιόπιστες, τόσο στις μεταξύ τους σχέσεις όσο και στις σχέσεις με τον ιδιωτικό τομέα.

Στον οριζόντιο άξονα του Διαγράμματος 1 μετριέται η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας Α και στον κάθετο η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας Β. Έστω ότι η χώρα Α καθορίζει την τιμή του μέσου της δημοσιονομικής της κατάστασης στο επίπεδο y_{0a} . Εάν η χώρα Α ακολουθήσει τη δημοσιονομική πολιτική y_{0a} , η βέλτιστη δημοσιονομική πολιτική για τη χώρα Β είναι η y_{jb} , αλλά δεδομένης της πολιτικής y, b της Β, η βέλτιστη πολιτική της Α είναι η y, a . Δεδομένης όμως της πολιτικής y, a της Α, η βέλτιστη πολιτική της Β είναι η y_{2b} . Δεδομένης όμως της πολιτικής y_{2b} της Β, η βέλτιστη πολιτική της Α είναι η y_{2a} . Αλλά δεδομένης της πολιτικής y_{2a} της Α, η βέλτιστη πολιτική της Β είναι η y_{3b} κ.ο.κ. Τελικά, το σημείο ισορροπίας είναι το Ν. Στο σημείο αυτό καμιά χώρα δεν έχει κίνητρο να μεταβάλλει τη δημοσιονομική της πολιτική δεδομένης της δημοσιονομικής πολιτικής της άλλης.

Διάγραμμα 1: Το σημείο ισορροπίας υπό καθεστώς μη συντονισμένης δημοσιονομικής πολιτικής



Κεφάλαιο 3

Δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές, οικονομικός κύκλος και φορολογική πολιτική

3.1. Εισαγωγή

Το κράτος προκειμένου να αντιπαρέλθει των υποχρεώσεών του επιβάλλει στα μέλη του φόρους. Ο φόρος δεν συνιστά τιμή, αφού αυτή σχετίζεται τόσο με το

κόστος παραγωγής των αγαθών, όσο και διότι αποτελεί αντίτιμο πωλούμενου προϊόντος. Με το φόρο, τουναντίον, ο υπόχρεος προσφέρει στο κράτος πόρους, προκειμένου αυτό να λειτουργήσει, αδιακρίτως του βαθμού ωφέλειας που απολαμβάνει από την ύπαρξη των δημόσιων αγαθών.

Από πλευράς εισοδηματικού κυκλώματος ο φόρος αποτελεί εκροή από αυτό (μεταβίβαση εισοδήματος). Οι πόροι (χρηματικοί ή αγαθά) που διοχετεύονται προς το κράτος αποτελούν «διαρροή», αφού άλλως θα στρέφονταν στην κατανάλωση αγαθών ή στην αποταμίευση (τραπεζικό σύστημα). Αυτός είναι και ο λόγος που οι υπερφιλελεύθεροι εναντιώνονται στη διεύρυνση του ρόλου του κράτους (δηλαδή στην άνοδο των φορολογικών εσόδων) (Δαλαμάγκας, 2003).

Έναν άλλον τρόπον εσόδων συνιστούν τα διάφορα κληροδοτήματα (δωρεές προς την πολιτεία), κυρίως στον τομέα της Υγείας, της Παιδείας και της Ασφάλισης. Η μέθοδος αυτή ήταν ανέκαθεν, ιδιαίτερα κατά τον Μεσαίωνα, άκρως ανεπτυγμένη. Διάφορα άτομα, με σύνθετα σχετικά αίτια, προς χάριν της επουρανίου βασιλείας άφηναν τις περιουσίες τους είτε ζώντας (και εγένοντο μοναχοί ή αναχωρητές συνήθως) είτε μετά θάνατο. Το μέγιστο τμήμα της μοναστηριακής περιουσίας απεκτήθη δι' αυτού του τρόπου. Εάν παρατηρηθεί ότι το ένα τρίτο των γαιών στις παραμονές της τουρκικής κατάκτησης (1453) ανήκε στην εκκλησία, μπορεί κάποιος να αντιληφθεί το βαθμό σπουδαιότητας παρομοίου εσόδου.

Αναλυτικότερα, τα έσοδα του δημοσίου αποτελούν τους πόρους, με τους οποίους αυτό λειτουργεί. Τόσο στην Αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα όσο και κατά τη διάρκεια των Νέων Χρόνων προέρχονται αυτά κυρίως από φόρους, τέλη και επιτάξεις.

Οι επιτάξεις, που επιβάλλουν οι Αρχές, στηρίζονται στην εξουσία που διαθέτουν και αποτελούν αναγκαστικές εισφορές, που καλύπτουν επείγουσες ανάγκες. Η επίταξη αποτελεί «αυθαίρετη» ενέργεια, κατά κανόνα υλοποιείται χωρίς προειδοποίηση, σε συνθήκες είτε πολεμικές είτε άμεσης ανάγκης όθεν και στα

κοινοβουλευτικά καθεστώτα είναι εξαιρετικώς σπάνια η εμφάνιση του φαινομένου (Δαλαμάγκας, 2003).

Οι φόροι είναι το κύριο έσοδο του δημοσίου, το οποίο παρέχουν οι φορείς που συμμετέχουν στο εισοδηματικό κύκλωμα. Οι δημόσιες αρχές, ελαττώνοντας το εισόδημα του κάθε μέλους, προσπαθούν κατά την «κρίσιν» των να επηρεάσουν την όλη οικονομική συμπεριφορά των ατόμων. Δεν αποτελούν ειδική αλλά γενική αντιπαροχή (οι πόροι, που αντλούνται από τις οικονομικές μονάδες, επιστρέφουν στο σύνολο αυτών μέσω των έργων και πληρωμών που εκτελεί το Δημόσιο) (Δαλαμάγκας, 2003).

Εφ' όσον υπάρξει αντιστάθμισμα (ανταπόδοση) στην παροχή, τότε ομιλεί κανείς περί τέλους (και όχι φόρου). Συνεπώς, τα λιμενικά, τα ταχυδρομικά τέλη κ.λπ. δεν συνιστούν φόρο. Το δημόσιο προσφέρει στο φυσικό (ή νομικό) πρόσωπο υπηρεσίες έναντι ανταλλάγματος. Αντιθέτως η χρήση των υπηρεσιών του στρατού, πυροσβεστικής κ.λπ. γίνεται άνευ τιμήματος. Χαρακτηριστικό του φόρου αποτελεί η υποχρέωση. Η εθελοντική συμμετοχή σε λειτουργίες του δημοσίου, η δωρεά χρημάτων, αξιών, κ.λπ. προς το δημόσιο εξυπακούεται ότι δεν συνιστούν φόρο. Αντιθέτως, οι αγγαρείες οι επιβαλλόμενες στα μέλη της κοινότητας (για ποικίλους λόγους), οι εισφορές (για έκτακτα περιστατικά, κλπ.) υποδηλώνουν βία και άρα εξαναγκασμό τουτέστιν φόρο .

Οι χρηματικές ποινές δεν αποτελούν φόρο. Ομοίως τα πρόστιμα που επιβάλλονται για παραβάσεις των πολεοδομικών διατάξεων, του Κώδικος Οδικής Κυκλοφορίας κ.λπ. Συνεπώς δεν αποτελεί κάθε έσοδο του δημοσίου φόρο. Η έννοια του φόρου ενέχει μεν τον εξαναγκασμό, αλλά διαφοροποιείται της ποινής. Συνιστά μια «εθελούσια» μεταβίβαση πόρων προς τις αρχές προκειμένου να λειτουργήσουν αυτές. Θεωρητικά το ύψος των αποκαλουμένων αμέσων φόρων σχετίζεται με το εισόδημα ή την περιουσιακή κατάσταση εκάστου πολίτη.

Διαφορετική περίπτωση παρουσιάζουν τα τέλη, τα οποία αξιολογούνται συχνά ως είδος φόρου (αν και όχι με την αναφερόμενη ανωτέρω, κλασική αντίληψη, έννοια). Ενώ, ο φόρος σχετίζεται με τη χρήση συλλογικών αγαθών (χωρίς αυτόν δεν θα μπορούσαν αυτά κατά κανόνα να παρέχονται)- όπως οι υπηρεσίες της πυροσβεστικής, της αστυνομίας, του στρατού- τα τέλη, αν και συχνά συνιστούν αντίτιμο για τη χρήση ατομικού αγαθού, κατ' ουσίαν εκφράζουν την εξουσία της Αρχής. Άρα, τα τέλη για την έκδοση άδειας ερασιτεχνικής αλιείας, θήρας, διαβατηρίου κ.λπ. δεν αποτελούν ούτε αντιπαροχή, ούτε αντίτιμο, αλλά την άσκηση του κυριαρχικού δικαιώματος των Αρχών.

Κατ' ουσίαν το κράτος εκμεταλλευόμενο τη βία, που συνιστά συστατικό του, επιβάλλει επί αγαθών, τα οποία κατ' αυτόν τον τρόπο παύουν να είναι «ελεύθερα», (χρηματική) επιβάρυνση. Τοιουτοτρόπως, καταχρηστικώς θα μπορούσε κάποιος να ισχυρισθεί, διευρύνει τα έσοδά του χωρίς να προσφέρει ανταποδοτικότητα. Θεωρητικώς, βεβαίως, το κράτος, ως εκφράζον την «κοινή βούλησιν», υποχρεώνει τον επιζητώντα τη χρήση κάποιας υπηρεσίας ή την απόκτηση κάποιου αγαθού, τα οποία ορίζονται ως κοινά, να πληρώσει το τέλος. Υπ' αυτήν την έννοια επιβάλλονται τέλη κυκλοφορίας στα ακίνητα, περιβαλλοντικά τέλη, τέλη ασκήσεως επιτηδεύματος κ.ο.κ. Τίθεται η υπόθεση δηλαδή, ότι τα αγαθά αυτά ανήκουν στο σύνολο, στην κοινότητα, και η χρήση ή η κατανάλωση αυτών επιβαρύνει το κάθε άτομο. Έτσι λόγω χάριν, τα τέλη των παρεπιδημούντων, τα δημοτικά τέλη, τα τέλη νεκροταφείων, συνιστούν φόρο είτε λόγω χρήσης κοινών αγαθών, είτε για λόγους λειτουργίας της δημοτικής αρχής (Δαλαμάγκας, 2003).

Βεβαίως, και μέσω άλλων τεχνικών το Δημόσιο αντλεί πόρους. Κλασική παραμένει λόγω χάριν η έκδοση χρήματος μέσω της Κεντρικής Τράπεζας. Η υπερβάλλουσα έκδοση νέου χρήματος- πληθωρισμός- συνιστά μια συχνά- ιδιαίτερα παλαιότερα- απαντώμενη πρακτική.

Στην περίπτωση αυτή ο πληθωρισμός, που δημιουργείται αποτελεί τη χειρότερη μορφή φορολογίας (σε σχέση με οιονδήποτε φόρο ή επίταξη), αφού πλήττει τα

ασθενέστερα εισοδηματικά στρώματα, οξύνοντας την ανισοκατανομή του εισοδήματος.

Το αντικείμενο επί του οποίου υπολογίζεται ο φόρος αποτελεί τη φορολογική βάση. Ο φόρος μπορεί να επιβάλλεται με διάφορα κριτήρια (σε αυτούς που έχουν κατοικία, ή κατ' άτομο ή κατά περιουσία κ.λπ.). Στα πρόσφατα έτη οι φορολογικές βάσεις είναι το εισόδημα, η περιουσία και η δαπάνη των ατόμων.

Ο φόρος που αποδίδει κάθε μονάδα (η οποία ανήκει στη φορολογική βάση) στο δημόσιο ρυθμίζεται από τον φορολογικό συντελεστή. Εφ' όσον ο φορολογικός συντελεστής διαβαθμίζεται θετικά σε σχέση με τη φορολογική βάση καλείται προοδευτικός (το ποσό του φόρου μεγεθύνεται με την άνοδο του εισοδήματος).

Η αντιστρόφως προοδευτική φορολογία παρουσιάζεται, όταν ο φόρος μειώνεται αυξανόμενου του εισοδήματος. Εάν ο φορολογικός συντελεστής παραμένει ο αυτός, ανεξάρτητα της φορολογικής βάσης, ο φόρος λέγεται αναλογικός.

Υπό την επήρεια του σοσιαλισμού από καθέδρας (*ex cathedra socialismus*) και ιδιαίτερα του Adolf Wagner το κράτος μέσω της φορολογικής πολιτικής πρέπει να παρεμβαίνει στην κατανομή του εθνικού εισοδήματος, προκειμένου να συρρικνώσει τις ανισότητες (κοινωνικοπολιτική αρχή του φόρου).

Για λόγους «δικαιοσύνης» τα περισσότερα των κρατών χρησιμοποιούν κατά την επιβάρυνση του εισοδήματος προοδευτικό φορολογικό συντελεστή. Αναλογικός είναι συνήθως ο φόρος εισοδήματος νομικών προσώπων.

3.2. Διακρίσεις φόρων

3.2.1. Οι διακρίσεις των φόρων ως προς την φορολογική βάση

➤ Φόροι εισοδήματος

Οι φόροι εισοδήματος σχετίζονται με το αποκτώμενο εισόδημα, συνήθως στη διάρκεια μιας φορολογικής περιόδου των υποχρέων (φυσικών ή νομικών προσώπων).

Παρά τις προσπάθειες, που κατεβλήθησαν κατά τον 19ο αιώνα (στην Αγγλία από τα τέλη του 18ου), εντούτοις μόνο στις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα εγενικεύθη στις χώρες της Δύσης ο φόρος εισοδήματος .

Στο φορολογητέο εισόδημα περιλαμβάνονται πόροι, οι οποίοι δεν αποτελούν μέρος του εθνικού εισοδήματος - όπως οι μεταβιβαστικές πληρωμές (επιδόματα ανεργίας, κ.λπ.) - ή το αντίθετο, δηλαδή δεν φορολογείται τμήμα του εθνικού εισοδήματος (όπως η αυτοκατανάλωση κ.λπ.) (Τσάτσος, 2012).

➤ Φόροι περιουσίας

Πριν την καθιέρωση του φόρου εισοδήματος, το δημόσιο αντλούσε το μεγαλύτερο μέρος των πόρων του από τους φόρους αυτούς. Ο φόρος περιουσίας - κατά κανόνα χρησιμοποιείται αναλογικός φορολογικός συντελεστής - σχετίζεται με την κατοχή ή μεταβίβαση περιουσιακού στοιχείου.

Διακρίνεται σε (Τσάτσος, 2012):

- προσωπικό φόρο περιουσίας, ο οποίος επιβαρύνει τα περιουσιακά στοιχεία του φυσικού προσώπου στην εναπομένουσα περιουσία μετά την αφαίρεση των πάσης φύσεως οφειλών,
- γενικό φόρο περιουσίας, ο οποίος επιβάλλεται επί φυσικών και νομικών προσώπων,

- ειδικό φόρο περιουσίας, ο οποίος αφορά σε συγκεκριμένο περιουσιακό στοιχεία π.χ. οικοδομές,
 - φόρος μεταβίβασης (ο οποίος καλύπτει είτε τις μεταβιβάσεις λόγω κληρονομιών, είτε λόγω πώλησης, κλπ).
- **Φόροι δαπάνης**

Οι φόροι αυτοί καλύπτουν είτε την καταναλωτική δαπάνη του υποχρέου, είτε συνθηθέστερα επιβάλλονται επί των προϊόντων (κατά κανόνα χρησιμοποιείται αναλογικός συντελεστής). Ως εκ της φύσεώς τους οι φόροι αυτοί επιβάλλονται επί των παραγωγών, εμπόρων ή εισαγωγέων, οι οποίοι μετακυλούν τον φόρο στους καταναλωτές (φόρος στα τσιγάρα). Ο γνωστότερος φόρος δαπάνης είναι ο Φόρος Προστιθεμένης Αξίας (Φ.Π.Α.) (Τσάτσος, 2012).

3.2.2. Διακρίσεις φόρων σε αμέσους και εμμέσους

Η διάκριση αυτή αποτελούσε - ιδιαίτερα παλαιότερα - την κλασική περιγραφή των φόρων. Οι άμεσοι φόροι είναι αυτοί οι οποίοι ευθέως επιβαρύνουν τις οικονομικές μονάδες φόροι στο στάδιο της απόκτησης του εισοδήματος, της απόκτησης περιουσίας ή της προσαύξησής της, ή της κατοχής της. Οι έμμεσοι επιβαρύνουν πλαγίως (όπως οι φόροι κατανάλωσης, χαρτόσημα, κ.λπ.), δηλαδή είναι φόροι που επιβάλλονται κατά τη διάρκεια της δαπάνης του εισοδήματος, ή επί των συναλλαγών.

Οι άμεσοι φόροι ελαττώνουν το χρηματικό εισόδημα (το διαθέσιμο εισόδημα ισούται με το χρηματικό μείον τους αμέσους φόρους συν τις μεταβιβαστικές πληρωμές), ενώ οι έμμεσοι μειώνουν το πραγματικό (αφού αυξάνουν την τελική τιμή των αγαθών, αποτελώντας έτσι κόστος παραγωγής).

Τα πλεονεκτήματα των αμέσων φόρων έναντι των εμμέσων είναι ότι (Τσάτσος, 2012):

- Η φορολογική επιβάρυνση σχετίζεται με το εισόδημα ή τον πλούτο του υποχρέου. Ως εκ τούτου δύναται να υπάρξει διακριτική πολιτική (π.χ. προοδευτικός φορολογικός συντελεστής) και συνεπώς να προσδιορίζεται η φορολογητέα ύλη με γενικότερους στόχους οικονομικής πολιτικής.
- Μέσω των αμέσων φόρων είναι σε θέση η κυβέρνηση να ασκήσει αποτελεσματική αντικυκλική πολιτική (καταπολέμηση του πληθωρισμού και της ύφεσης).
- Μέσω των αμέσων φόρων δικαιολογείται η δραστηριότητα του δημοσίου ως φορέα, που μειώνει τις αδυναμίες της αγοράς (αμβλύνεται η εισοδηματική ανισότητα).

Τα μειονεκτήματα των αμέσων εντοπίζονται στα ακόλουθα (Τσάτσος, 2012):

- Καθίσταται σαφής και αντιδημοφιλής η φορολογική πολιτική. Από αρχαιωτάτων χρόνων η μείωση του εισοδήματος και εν γένει του πλούτου, πολλές φορές καθ' υπερβολήν, επέφερε αντιπαλότητα μεταξύ πολιτών και κράτους.
- Το κόστος είσπραξης είναι σημαντικά υψηλό.
- Δημιουργούν συχνά αντικίνητρα τόσο στις επιχειρήσεις, όσο και στα φυσικά άτομα. Έτσι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές δεν είναι ανεκτοί και ενισχύουν τις τάσεις απόκρυψης φορολογητέας ύλης.

Τα πλεονεκτήματα των εμμέσων έναντι των αμέσων είναι (Τσάτσος, 2012):

- Εύκολη και ολιγοέξοδη είσπραξη. Επιπροσθέτως, είναι περισσότερο ευέλικτη η θέσπιση και μείωση των εμμέσων φόρων.
- Φορολόγηση ολόκληρου του πληθυσμού (σημαντικό γεγονός εφ' όσον η χώρα είναι υπανάπτυκτη και αδυνατεί να συλλάβει τη φορολογητέα ύλη).
- Δεν γίνεται ευκόλως αντιληπτό από το κοινό το μέγεθος της φορολογικής επιβάρυνσης, ενώ ταυτόχρονα μειώνονται οι περιπτώσεις πιέσεων από διάφορα κοινωνικά στρώματα για φοροαπαλλαγές. Το τελικό αποτέλεσμα είναι να ελαχιστοποιείται η φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή.

Τα μειονεκτήματα των εμμέσων είναι (Τσάτσος, 2012):

- Πλήττουν αδιακρίτως εισοδηματικής τάξης• αυτό σημαίνει ότι η έμμεσος φορολογία επιδρά αντιστρόφως προοδευτικά στον πληθυσμό και άρα οξύνει την ανισοκατανομή του εισοδήματος.
- Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι η ελαστικότητα ζήτησης είναι μικροτέρα της μονάδος στα αγαθά πρώτης ανάγκης, το δημόσιο προκειμένου να εισπράξει σίγουρα και γρήγορα τα έσοδα, που ζητεί, επιβάλλει φόρους στα αγαθά αυτά. Αυτό έχει πολλαπλές συνέπειες δυσκολεύοντας την επιβίωση στα άτομα χαμηλού εισοδήματος (άνεργοι, χαμηλοσυνταξιούχοι, ανειδίκευτοι εργάτες κ.λπ.).

3.2.3. Φόροι επί της κοινωνικής ασφάλισης

Οι φόροι αυτοί είναι ειδικής μορφής ο εργαζόμενος αλλά και ο εργοδότης κατά μερίδιο, που καθορίζεται είτε από τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, είτε εκ σχετικού νόμου, καταβάλλουν σε Ταμείο ασφάλισης εισφορά (κατ' ουσίαν φόρο) προκειμένου να καλύψουν μέρος ή τον όλο του ετήσιου προϋπολογισμού λειτουργίας του ταμείου.

3.3. Δημόσιος Δανεισμός

Το δημόσιο καλύπτει τα έξοδά του με φόρους παρ' όλα αυτά είναι σύνηθες να αποκτά έσοδα μέσω δανεισμού (εσωτερικού ή εξωτερικού). Οι λόγοι, για τους οποίους προχωρούν σε παρόμοιες ενέργειες οι Αρχές, προέρχονται από τις αυξημένες ανάγκες των σε σχέση με τα έσοδά των (Γεωργακοπούλου, 2005). Κατά κανόνα τα έξοδα καθορίζουν στην πολιτεία τα έσοδα αυτό συνέβαινε τόσο με τους μονάρχες όσο και με το κοινοβούλιο. Εξυπακούεται ότι ο δανεισμός δεν

αποτελεί κατ' ουσίαν έσοδο, αφού σε δεδομένη στιγμή θα πρέπει να επιστραφεί το κεφάλαιο εντόκως. Εάν μάλιστα ο τόκος είναι υψηλός, τότε η επιβάρυνση γίνεται πλέον επαχθής . Η δικαιολόγηση του δανεισμού σχετίζεται με την κάλυψη έκτακτων αναγκών, ή γενικότερα επειδή αυτές είναι υψηλότερες της φοροδοτικής ικανότητας του πληθυσμού (Καραβίτης, 2008).

Κατ' ουσίαν ο δανεισμός, με όποια μορφή και αν αυτός εκδηλώνεται, αποτελεί μετάθεση φορολογικού βάρους από τον παρόντα χρόνο σε επόμενους ή από την παρούσα γενεά στην επομένη (ή επόμενες) . Η εξήγηση, που δίνεται εν τέλει για παρόμοιες ενέργειες, είναι ότι εφ' όσον μελλοντικώς αναμένεται αύξηση του προϊόντος, σημαίνει ότι θα διευρυνθεί ανάλογα και η φοροδοτική ικανότης του πληθυσμού. Περαιτέρω, όταν μια χώρα είναι ολιγότερο ανεπτυγμένη ή αντιμετωπίζει πρόβλημα ανεργίας - και άρα απαιτούνται υψηλότερες δημόσιες δαπάνες - ο δανεισμός αποτελεί συχνά μονόδρομο (Καραβίτης, 2008).

3.3.1. Διακρίσεις Δανεισμού

➤ Διάκριση ως προς την πηγή

Ο δανεισμός μπορεί να προέλθει είτε εκ του εξωτερικού (εξωτερικός δανεισμός), είτε εκ του εσωτερικού (εσωτερικός). Εκτός από την πρακτική διαφορά υφίσταται και ουσιώδης (Γεωργακοπούλου, 2005). Με τον εσωτερικό δανεισμό αντλούνται πόροι από οικοκυριά και επιχειρήσεις, οι οποίοι άλλως θα διοχετεύονταν είτε στην κατανάλωση, είτε στις τράπεζες (ως αποταμίευση), είτε στις επενδύσεις . Ωστόσο στην περίπτωση του εσωτερικού δανεισμού δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι όχι σπανίως τα υπάρχοντα κεφάλαια «αργούν»• εάν ο δανεισμός χρηματοδοτεί έργα υποδομής (κοινωνικό κεφάλαιο), ή εν γένει αναπτυξιακά έργα, τότε είναι βέβαιο ότι η δημιουργία κεφαλαίου θα επιφέρει θετικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα. Οι αρνητικές επιπτώσεις γεννώνται όταν το δάνειο διοχετεύεται σε καταναλωτικούς σκοπούς, οι οποίοι αυξάνουν προσωρινώς το εθνικό εισόδημα (Καραβίτης, 2008).

Αντιθέτως, με τον εξωτερικό δανεισμό δεν υπάρχει παρέμβαση του δημοσίου στο εισοδηματικό εθνικό κύκλωμα ή εξ ίσου σημαντική διαφοροποίηση έγκειται στις συναλλαγματικές συνέπειες. Αρχικώς με το δάνειο αυξάνονται τα συναλλαγματικά διαθέσιμα η πληρωμή όμως αποτελεί μεγαλύτερου ύψους εκροή, καθ' ότι πληρώνονται και οι αναλογούντες τόκοι.

➤ **Διάκριση ως προς τη διάρκεια**

Ο βραχυπρόθεσμος δανεισμός συνήθως καλύπτει επείγουσες δημοσιονομικές ανάγκες και η διάρκεια του - κατά κανόνα - είναι μικροτέρα του έτους .

Ο μακροπρόθεσμος δανεισμός διοχετεύεται, κυρίως, σε παραγωγικά έργα (υποδομής) και αφορά περίοδο άνω του έτους (συνήθως 2 - 10 έτη, συχνά όμως και μεγαλύτερης διάρκειας).

Αρκετές φορές το δημόσιο προκειμένου να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, μετατρέπει το βραχυπρόθεσμο δανεισμό σε μακροπρόθεσμο (ο οποίος έχει μεν μεγαλύτερους τόκους, αλλ' όμως δίνει τη δυνατότητα στην πολιτεία να εξεύρει τους αναγκαίους πόρους).

3.4. Πολλαπλασιαστικές επιδράσεις των φόρων και των δημοσίων δαπανών

3.4.1. Ο πολλαπλασιαστής των δημοσίων δαπανών

Εάν η οριακή ροπή προς κατανάλωση είναι b , ο πολλαπλασιαστής επενδύσεων είναι (Γεωργακοπούλου, 2005):

$$\Delta Y / \Delta G = 1 / 1 - b \quad (1)$$

υπό την προϋπόθεση ότι δεν μεταβάλλονται με την αύξηση του εισοδήματος τα φορολογικά έσοδα

$$\Delta Y = \Delta G / 1 - b \quad (2)$$

Επειδή όμως αυξάνεται το εισόδημα, σημαίνει ότι θα διευρυνθεί η φορολογητέα ύλη (με σταθερούς τους φορολογικούς συντελεστές). Αλλά η αύξηση της φορολογίας ελαττώνει σε ένα δεύτερο στάδιο το εισόδημα. Εάν - προς χάριν απλότητας - θεωρηθεί ότι ο φορολογικός συντελεστής είναι αναλογικός, έστω t , τότε η αύξηση του εισοδήματος είναι:

$$\Delta Y = \Delta G / 1 - b + bt \quad (3)$$

3.4.2. Ο πολλαπλασιαστής φορολογίας

Ο πολλαπλασιαστής άμεσης φορολογίας (φόρου εισοδήματος) χωρίς να λαμβάνεται υπόψιν ο εξωτερικός τομέας είναι:

$$\Delta Y = - b / 1 - b * \Delta T_x \quad (4)$$

αφού μια αύξηση των αμέσων φόρων μειώνει το εισόδημα κατά $b * \Delta T_x$.

Αντιθέτως, αν μεταβληθούν οι έμμεσοι φόροι τότε ο πολλαπλασιαστής εμμέσων φόρων είναι:

$$\Delta Y = - 1 / 1 - b * \Delta T_c \quad (5)$$

Αυτό διότι αύξηση της έμμεσης φορολογίας καθιστά τα προϊόντα πιο ακριβά, άρα μειώνει *ceteris paribus* το πραγματικό εισόδημα των καταναλωτών. Η μείωση του εισοδήματος θα είναι ΔT_c . Από την σύγκριση της (4) και (5) συνάγεται ότι ο πολλαπλασιαστής των εμμέσων φόρων είναι μεγαλύτερος του αντίστοιχου των αμέσων (φόρου εισοδήματος) (Γεωργακοπούλου, 2005).

3.4.3. Ο πολλαπλασιαστής των μεταβιβαστικών πληρωμών

Εάν αυξηθούν οι δαπάνες για μεταβιβαστικές πληρωμές κατά ΔT_r και δεν μεταβληθούν τα φορολογικά έσοδα, τότε λόγω της μεγέθυνσης του εισοδήματος (το διαθέσιμο εισόδημα θα διευρυνθεί κατά το ποσό των μεταβιβαστικών πληρωμών), θα αυξηθεί η κατανάλωση κατά $b * \Delta T_r$. Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι ο πολλαπλασιαστής της οικονομίας είναι προκύπτει ότι $1/1-b$ το εθνικό εισόδημα ΔY θα ανέλθει κατά (Γεωργακοπούλου, 2005):

$$\Delta Y = b/1-b * \Delta T_r \quad (6)$$

όπου ΔT το ποσό των μεταβιβαστικών πληρωμών.

Συνάγεται - από την σύγκριση των (1) και (6) ότι ο πολλαπλασιαστής δημοσίων δαπανών είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των μεταβιβαστικών πληρωμών.

Εάν ληφθεί υπ' όψιν και η μεταβολή των φορολογικών εσόδων, τότε ο πολλαπλασιαστής μεταβιβαστικών πληρωμών ισούται με:

$$\Delta Y = b/1 - b + bt * \Delta T_r \quad (7)$$

Μετά την παράθεση των τύπων, ας δούμε κάποια αριθμητικά παραδείγματα με στοιχεία από την Ελληνική Οικονομία.

Ο πολλαπλασιαστής των δημοσίων δαπανών

$$\Delta Y/\Delta G = 1/1-b$$

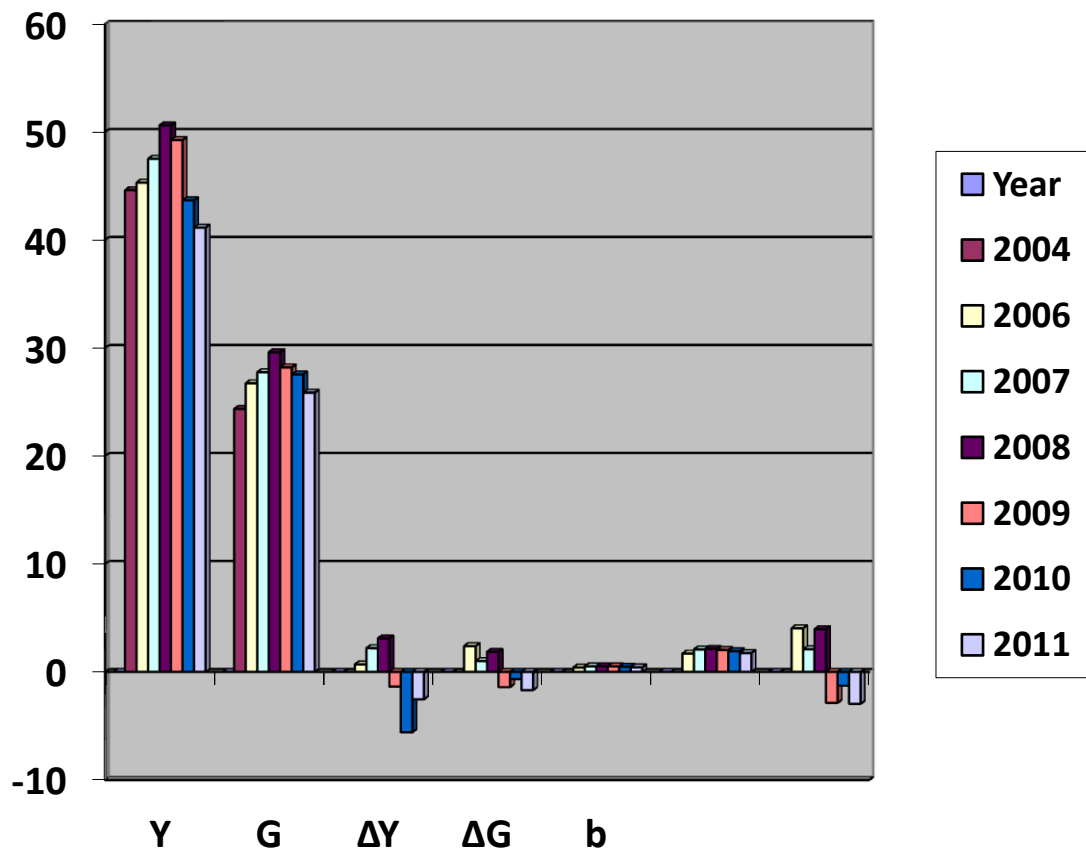
Πίνακας 1: Πολλαπλασιαστής δημόσιων δαπανών 2004-12

Year	Y	G	ΔY	ΔG	b	1/1-b	$\Delta Y = \Delta G / 1-b$
2004	44,60	24,35					
2006	45,30	26,73	0,70	2,39	0,41	1,69	4,04
2007	47,50	27,74	2,20	1,01	0,52	2,08	2,10
2008	50,60	29,60	3,10	1,86	0,53	2,13	3,96
2009	49,25	28,20	-1,35	-1,40	0,51	2,04	-2,86
2010	43,67	27,54	-5,58	-0,66	0,48	1,92	-1,27
2011	41,14	25,86	-2,53	-1,68	0,43	1,75	-2,95
2012	38,78	25,31	-2,36	-0,55	0,41	1,69	-0,93

Στον ανωτέρω πίνακα παρατίθενται στοιχεία του εισοδήματος Y και των δημοσίων δαπανών G για τα έτη 2004-2012 για την Ελληνική Οικονομία. Όπως γίνεται αντιληπτό από την στήλη του εισοδήματος, αυτό βαίνει σταδιακά μειούμενο μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008 και το συνακόλουθο πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής που εφαρμόστηκε. Άμεσο επακόλουθο ήταν και η δραματική μείωση των δημοσίων δαπανών που επέφερε αντίστοιχη επιδείνωση στην οριακή ροπή προς κατανάλωση b και συμπερασματικά στον πολλαπλασιαστή $\Delta Y/\Delta G$ (τελευταία στήλη). Επισημαίνεται ότι την μεγαλύτερη τιμή του παίρνει ο δείκτης αυτός το 2011 (στο αποκορύφωμα της κρίσης) καταδεικνύοντας

το μέγεθος των αρνητικών επιδράσεων της δημοσιονομικής προσαρμογής που εφήρμοσε η Ελληνική κυβέρνηση, βάσει των οδηγιών των δανειστών, στην οικονομία.

Γράφημα 1: Γραφική απεικόνιση των πολλαπλασιαστών δημοσίων επενδύσεων 2004-2012



Πίνακας 2: Πολλαπλασιαστές δημόσιων δαπανών με αναλογικούς φορολογικούς συντελεστές 2004-12

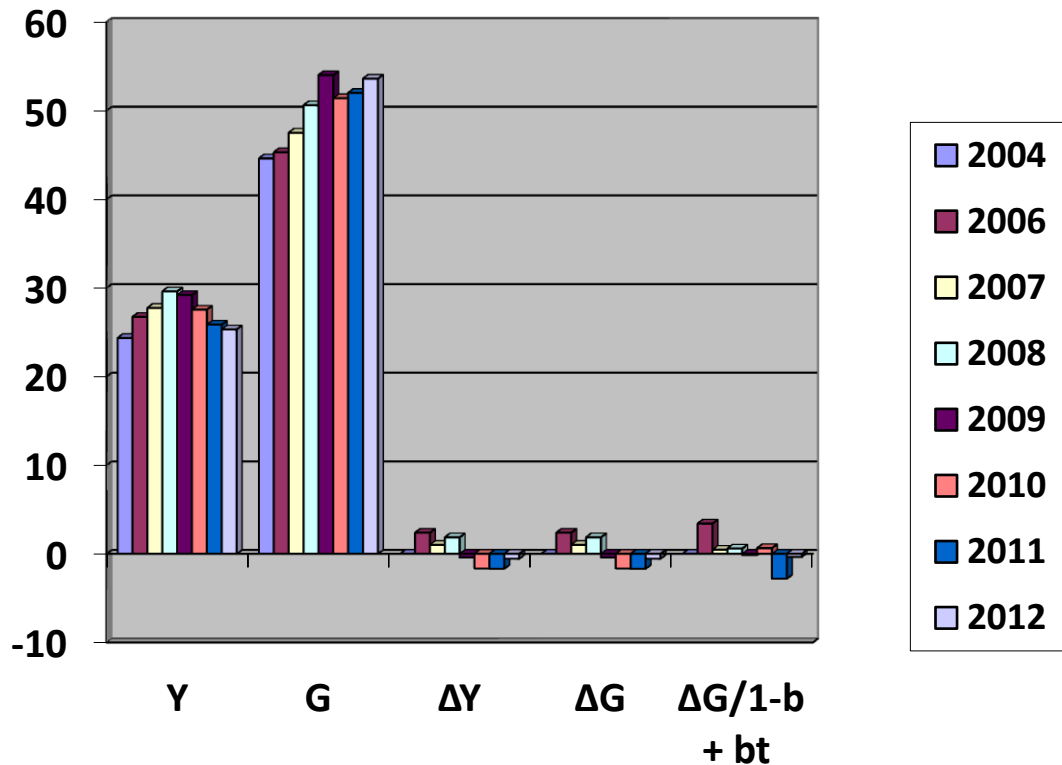
Year	Y	G	ΔY	ΔG	$\Delta G/1-b + bt$
2004	44,60	24,35			
2006	45,30	26,73	2,385	2,385	3,41
2007	47,50	27,74	1,01	1,01	0,46
2008	50,60	29,60	1,861	1,861	0,60
2009	49,25	28,20	-0,403	-0,403	-0,12
2010	43,67	27,54	-1,662	-1,662	0,64
2011	41,14	25,86	-1,68	-1,68	-2,80
2012	38,78	25,31	-0,55	-0,55	-0,34

Επειδή ο αρχικός τύπος προϋποθέτει ότι δεν υφίσταται μεταβολή των φορολογικών εσόδων, πιο αντιπροσωπευτικός είναι ο παρακάτω τύπος:

$$\Delta Y = \Delta G/1-b + bt,$$

ο οποίος ενσωματώνει αναλογικό φορολογικό συντελεστή, εξάγεται ο ανάλογος πολλαπλασιαστής δημοσίων δαπανών. Ο εν λόγω δείκτης μέχρι το 2008 παίρνει θετικές τιμές, καθώς το εισόδημα των Ελλήνων αυξάνεται λόγω της αναπτυξιακής πορείας της οικονομίας και ο συντελεστής φορολογίας είναι αναλογικός και αμετάβλητος. Μετά το ξέσπασμα της κρίσης, με την έλευση των μέτρων που από τη μία μείωσαν αισθητά τις δημόσιες επενδύσεις και από την άλλη αύξησαν σταδιακά και σε εκτενή βαθμό την φορολόγηση των φυσικών και νομικών προσώπων, ο πολλαπλασιαστής μεταβάλλεται αναλόγως. Η αύξηση της φορολογίας μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα και παράλληλα μειώνει την ροπή προς κατανάλωση λόγω και αύξησης των τιμών των εμπορεύσιμων αγαθών.

Γράφημα 2: Γραφική απεικόνιση των πολλαπλασιαστών δημοσίων επενδύσεων με φορολογικούς συντελεστές 2004-2012



Ο πολλαπλασιαστής φορολογίας

Ο πολλαπλασιαστής άμεσης φορολογίας (φόρου εισοδήματος) χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο εξωτερικός τομέας δίνεται από τον τύπο:

$$\Delta Y = -b/1-b * \Delta T_x$$

Η επονομαζόμενη «φοροκαταιγίδα» που επηρέασε το σύνολο του πληθυσμού και έπληξε κυρίως τα μεσαία και κατώτερα εισοδηματικά στρώματα, επέφερε δραστικές και απότομες μειώσεις στο διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών. Έτσι, η αύξηση των φορολογικών συντελεστών και γενικότερα των άμεσων

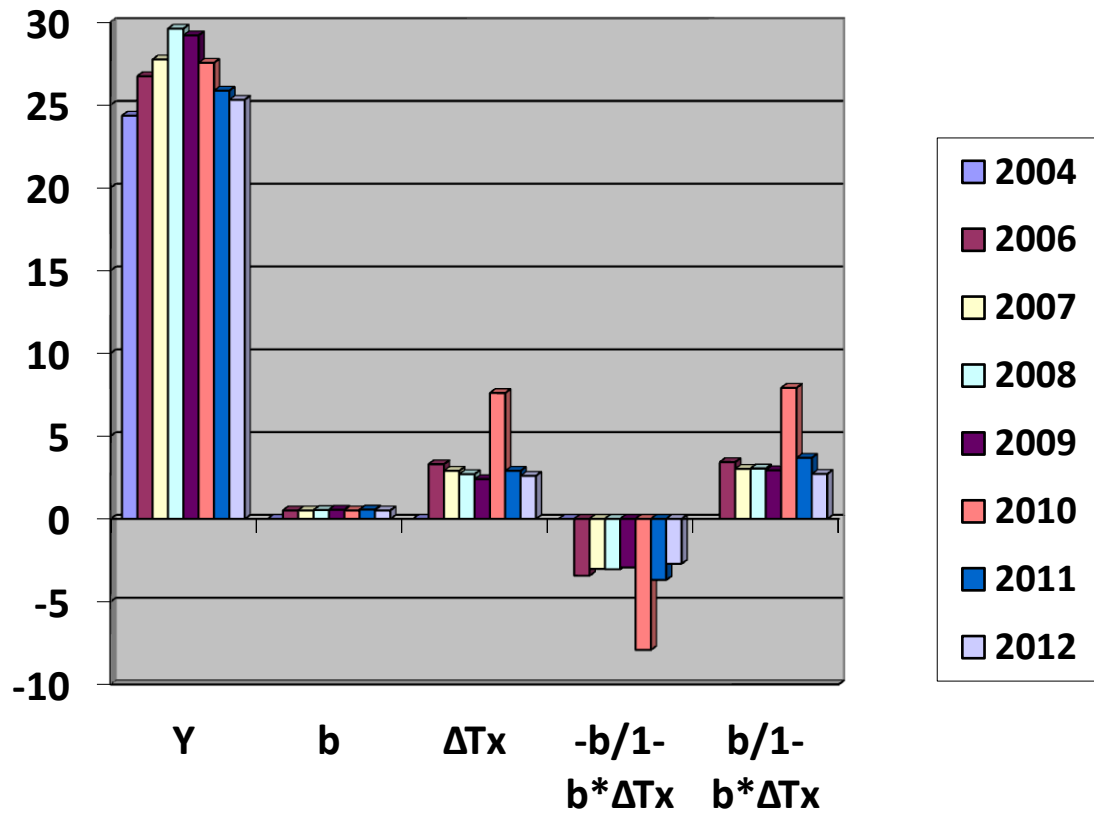
φόρων μείωσε το συνολικό εισόδημα της οικονομίας, όπως φαίνεται και στον κατωτέρω πίνακα.

Πίνακας 3: Πολλαπλασιαστής άμεσης φορολογίας 2004-12

Year	Υ	b	ΔΤχ	-b/1-b*ΔΤχ
2004	24,348			
2006	26,733	0,51	3,3	-3,43
2007	27,743	0,51	2,9	-3,02
2008	29,604	0,53	2,7	-3,04
2009	29,201	0,55	2,4	-2,93
2010	27,539	0,51	7,6	-7,91
2011	25,859	0,56	2,9	-3,69
2012	25,309	0,51	2,6	-2,71

Γράφημα 3: Γραφική απεικόνιση των πολλαπλασιαστών άμεσης φορολογίας 2004-

2012



Εκτός από την αύξηση των άμεσων φόρων, είχαμε και αύξηση των έμμεσων φόρων (ΦΠΑ). Η μεταβολή αυτή δίνεται από τον κάτωθι τύπο (πολλαπλασιαστής έμμεσων φόρων):

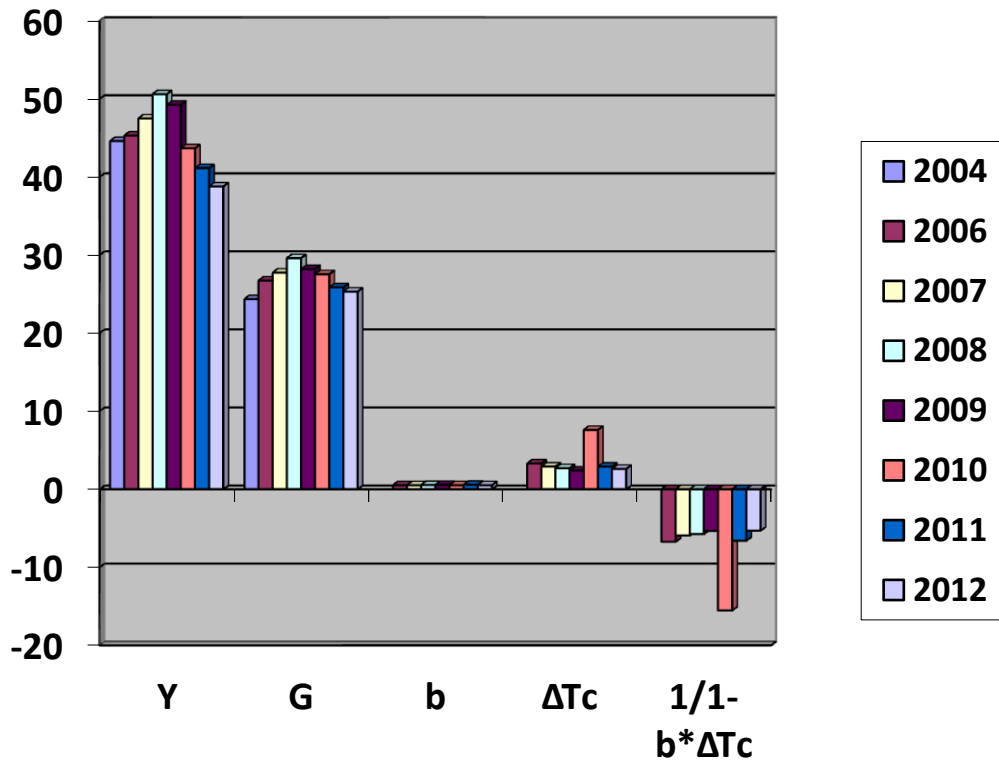
$$\Delta Y = - 1/1-b * \Delta T_c$$

Πίνακας 4: Πολλαπλασιαστής έμμεσης φορολογίας 2004-12

Year	Y	G	b	ΔT_c	$-1/1-b*\Delta T_c$
2004	44,60	24,35			
2006	45,30	26,73	0,51	3,3	-6,73
2007	47,50	27,74	0,51	2,9	-5,92
2008	50,60	29,60	0,53	2,7	-5,74
2009	49,25	28,20	0,55	2,4	-5,33
2010	43,67	27,54	0,51	7,6	-15,51
2011	41,14	25,86	0,56	2,9	-6,59
2012	38,78	25,31	0,51	2,6	-5,31

Από την σύγκριση των δύο τύπων και όπως προκύπτει και από τους ανωτέρω πίνακες, συνάγεται ότι ο πολλαπλασιαστής των εμμέσων φόρων είναι μεγαλύτερος του αντίστοιχου των αμέσων (φόρου εισοδήματος). Και αυτό εν μέρει εξηγείται από το γεγονός ότι η αύξηση των έμμεσων φόρων όπως ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) προκαλεί αύξηση του γενικού επιπέδου τιμών επιδρώντας πολλαπλασιαστικά στην μείωση της κατανάλωσης. Επιπλέον η αύξηση του καλαθιού της νοικοκυράς και των βασικών αγαθών ουσιαστικά μειώνουν την πραγματική αξία του εισοδήματος.

Γράφημα 4 : Γραφική απεικόνιση των πολλαπλασιαστών έμμεσης φορολογίας 2004-2012



Ο πολλαπλασιαστής μεταβιβαστικών πληρωμών

Ο τύπος του πολλαπλασιαστή μεταβιβαστικών πληρωμών είναι ο εξής:

$$\Delta Y = b / 1 - b * \Delta T_r$$

όπου ΔT το ποσό των μεταβιβαστικών πληρωμών.

Οι συνήθεις μορφές εισοδήματος προκύπτουν ως αμοιβές από τη συμμετοχή σε μια παραγωγική διαδικασία. Υπάρχουν, όμως, και μορφές εισοδήματος για ορισμένα άτομα που δεν οφείλονται στο γεγονός ότι αυτά διαθέτουν την ιδιοκτησία τους για την παραγωγική διαδικασία. Τα ατομικά εισοδήματα που δε σχετίζονται με κάποια παραγωγική διαδικασία λέγονται μεταβιβαστικές πληρωμές.

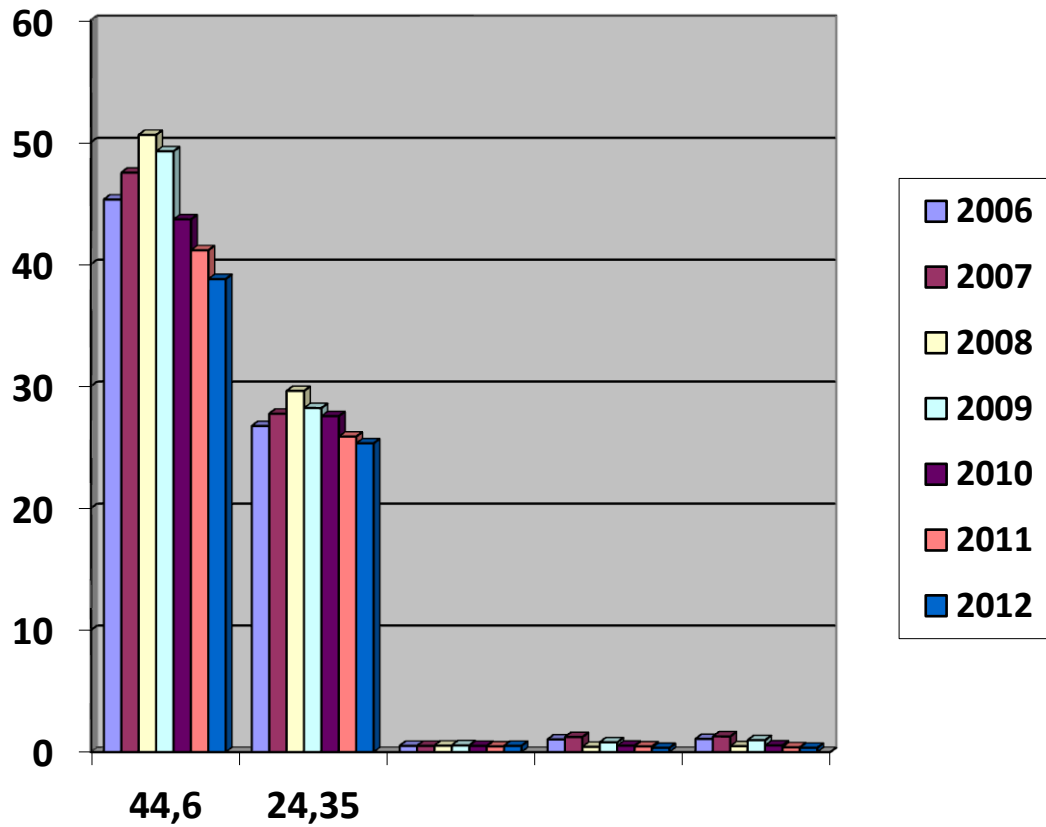
Το δημόσιο μέσα στα πλαίσια της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής πραγματοποιεί διάφορες μεταβιβαστικές πληρωμές, όπως είναι τα επιδόματα ανεργίας στους ανέργους, οι υποτροφίες στους σπουδαστές κτλ. Η μείωση των δημοσίων δαπανών επέδρασε καταλυτικά στον τομέα των κοινωνικών παροχών του κράτους μέσω της ελάττωσης των αντίστοιχων μεταβιβαστικών πληρωμών προς τους πολίτες.

Όπως φαίνεται και από τον κάτωθι πίνακα η μείωση του πολλαπλασιαστή είναι συνεχής μετά την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας.

Πίνακας 5: Πολλαπλασιαστής μεταβιβαστικών πληρωμών 2004-1012

Year	Y	G	b	ΔTr	$b/1-b*\Delta Tr$
2004	44,60	24,35			
2006	45,30	26,73	0,51	1,03	1,07
2007	47,50	27,74	0,51	1,23	1,28
2008	50,60	29,60	0,53	0,43	0,48
2009	49,25	28,20	0,55	0,79	0,97
2010	43,67	27,54	0,51	0,52	0,54
2011	41,14	25,86	0,46	0,46	0,39
2012	38,78	25,31	0,51	0,34	0,35

Γράφημα 5: Γραφική απεικόνιση πολλαπλασιαστή μεταβιβαστικών πληρωμών
2004-12



Λαμβάνοντας υπόψη και τη μεταβολή των φορολογικών εσόδων, τότε ο πολλαπλασιαστής μεταβιβαστικών πληρωμών ισούται με:

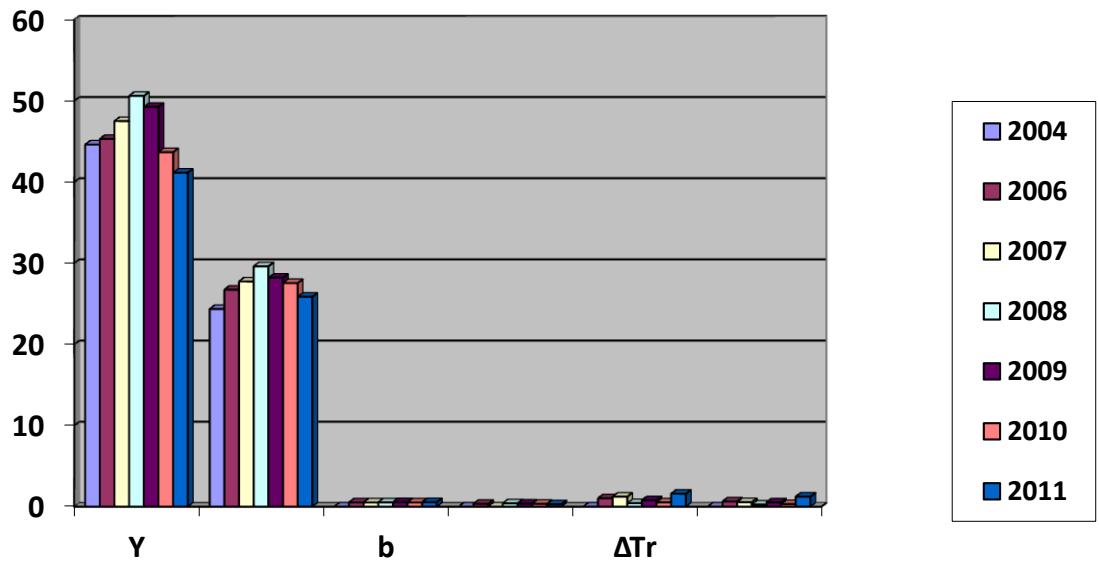
$$\Delta Y = \frac{b}{1 - b} + bt * \Delta T_r$$

Παρατίθενται οι κατωτέρω σχετικοί πίνακες.

Πίνακας 6: Πολλαπλασιαστές μεταβιβαστικών πληρωμών με μεταβολή φορολογικών εσόδων 2004-12

Year	Y	G	b	bt	ΔTr	$[b/(1-b+bt)]*\Delta Tr$
2004	44,60	24,35				
2006	45,30	26,73	0,51	0,34	1,03	0,63
2007	47,50	27,74	0,51	0,41	1,23	0,56
2008	50,60	29,60	0,53	0,40	0,43	0,26
2009	49,25	28,20	0,55	0,37	0,79	0,53
2010	43,67	27,54	0,51	0,34	0,52	0,32
2011	41,14	25,86	0,56	0,29	1,6	1,23
2012	38,78	25,31	0,51	0,24	0,44	0,31

γράφημα 6: Πολλαπλασιαστής μεταβιβαστικών πληρωμών με μεταβολή φορολογικών εσόδων 2004



Επίλογος – Συμπεράσματα

Η συγκεντρωμένη νομισματική πολιτική συνδυάζεται με αποκεντρωμένη δημοσιονομική πολιτική. Η διαχείριση όμως της δημοσιονομικής πολιτικής από τα κράτη-μέλη δεν γίνεται χωρίς περιορισμούς, αλλά με ορισμένους κοινούς κανόνες που έχουν προσδιοριστεί σε επίπεδο ΕΕ. Η θεσμοθέτηση αυτών των κοινών κανόνων αντανακλά την άποψη ότι κάποιος συντονισμός της δημοσιονομικής πολιτικής είναι αναγκαίος, ώστε η αντιμετώπιση των μακροοικονομικών ανισορροπιών στο επίπεδο των κατ' ιδίαν χωρών να είναι συνεπής σε γενικές γραμμές με την αντιμετώπισή τους από τις υπόλοιπες χώρες-μέλη της ΕΕ, καθώς και με την ακολουθούμενη ενιαία νομισματική πολιτική. Ο συντονισμός της δημοσιονομικής των χωρών-μελών είναι ακόμη αναγκαίος προκειμένου να μην εμφανίζουν δημόσιο χρέος, το οποίο να μην είναι ανεκτό από την οικονομία.

Η διόγκωση του δημόσιου χρέους μιας χώρας-μέλους πέρα από τα όρια αντοχής της συγκεκριμένης οικονομίας, δηλαδή από το σημείου κατά το οποίο τίθεται σε λειτουργία μια δυναμική διαδικασία συνεχούς αύξησης του δημόσιου χρέους η οποία δεν είναι δυνατό να ανακοπεί, δημιουργεί στα πλαίσια της ΟΝΕ πιέσεις προς την ΕΚΤ για «εκχρηματισμό» του δημόσιου χρέους της εν λόγω χώρας (δηλαδή πιέσεις για κάλυψή του με δανεισμό της από την κεντρική τράπεζα) ή προς τις υπόλοιπες χώρες-μέλη για να συμβάλουν άμεσα στην αποπληρωμή του. Υπό αυτές τις συνθήκες και χωρίς συντονισμό της δημοσιονομικής πολιτικής, η ΕΚΤ θα ήταν δύσκολο να εξακολουθεί να επιδιώκει αποτελεσματικά τη νομισματική σταθερότητα, ενώ οι υπόλοιπες χώρες-μέλη θα έβλεπαν ότι οι προσπάθειες τους για συνεπή δημοσιονομική πολιτική θα ανακόπτονταν.

Σκοπός της δημοσιονομικής πολιτικής στο πλαίσιο της ΟΝΕ είναι η διασφάλιση υγιών δημόσιων οικονομικών, η οποία θεωρείται ότι συνιστά σημαντικό μέσο ενίσχυσης των προϋποθέσεων για τη σταθερότητα των τιμών και την ισχυρή βιώσιμη ανάπτυξη. Η διασφάλιση υγιών δημόσιων οικονομικών επιτυγχάνεται διαμέσου της αποφυγής υπερβολικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Η

πρόκληση που αντιμετωπίζεται όσον αφορά τη δημοσιονομική πολιτική στο πλαίσιο της ΟΝΕ έγκειται στην παροχή ενός ικανοποιητικού συνδυασμού αυτονομίας, πειθαρχίας και συντονισμού.

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθρο 104) υποχρεώνει τα κράτη-μέλη της να διασφαλίζουν τη σταθερότητα των δημόσιων οικονομικών τους αποφεύγοντας τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα. Για το σκοπό αυτό καθιερώνεται το κριτήριο της σταθερότητας των δημόσιων οικονομικών ή το κριτήριο της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Ειδικότερα, η εξέταση της τήρησης της δημοσιονομικής πειθαρχίας γίνεται με βάση δύο ποσοτικά κριτήρια, τα οποία προσδιορίζονται από το Πρωτόκολλο Σχετικά με τη Διαδικασία του Υπερβολικού Ελλείμματος που έχει προσαρτηθεί στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθρο 1):

- Αν ο λόγος μεταξύ προβλεπόμενου ή υφιστάμενου δημοσιονομικού ελλείμματος και ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) σε τιμές αγοράς υπερβαίνει το 3%.
- Αν ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ σε τιμές αγοράς υπερβαίνει το 60%.

Τα δύο παραπάνω ποσοτικά κριτήρια αποτελούν τις τιμές αναφοράς, που θέτουν τα μέγιστα επιτρεπτά όρια των ελλειμμάτων και του χρέους των κρατών-μελών. Στις περιπτώσεις αυτές θα θεωρείται ότι το κράτος μέλος έχει υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα. Σημειώνεται ότι οι όροι «δημόσιος» και «δημοσιονομικός» νοούνται με σχετικά ευρεία έννοια, ήτοι καλύπτουν την κεντρική κυβέρνηση, την περιφερειακή ή τοπική αυτοδιοίκηση και τους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης (γενική κυβέρνηση), ενίοτε ως έλλειμμα νοείται ο καθαρός δανεισμός και ως χρέος το συνολικό ακαθάριστο χρέος, στην ονομαστική του αξία, το οποίο εκκρεμεί στο τέλος του έτους, ενοποιημένο εντός και μεταξύ των τομέων του κατά την ευρεία έννοια δημόσιου τομέα, δηλαδή της γενικής κυβέρνησης (άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου).

Αναφορές – Πηγές

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγαπητός Γ.Ι., (2006), «Νέα Μακροοικονομική», Σταμούλης, Αθήνα
- Βαβούρας Ι.Σ., (1994), «Εθνική οικονομική πολιτική και Ο.Ν.Ε.», Παπαζήση, Αθήνα
- Βαβούρας Ι.Σ., (2005), «Οικονομική Πολιτική», Παπαζήση, Αθήνα
- Γεωργακοπούλου Θ.Α., (2005), «Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική», Μπένου, Αθήνα
- Δαλαμάγκας Β. Α., (2003), «Εισαγωγή στη δημοσιονομική πολιτική», Κριτική, Αθήνα
- Καραβίτης Ν.Η., (2008), «Δημόσιο χρέος και έλλειμμα», Διόνικος, Αθήνα
- Τάτσος, Ν., (2012), «Θεωρία των φόρων και φορολογική πολιτική», Κριτική, Αθήνα

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Barro R.J. & Gordon D.B., (1983), “Rules, Discretion and Reputation in a Model of Monetary Policy”, *Journal of monetary economics*, (10)
- Blanchard Ο., (2012), «Μακροοικονομική», επιμέλεια: Χρήστος Νίκας. Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη
- Cooper R.N., (1968), “The Economics of Interdependence: Economic Policy in the Atlantic Community”, McGraw-Hill, New York
- Cooper R.N., (1969) “Macroeconomic Policy Adjustment in Interdependent Economies”, *Quarterly Journal of Economics*, τόμ. 83
- Dornbusch R. & Frenkel J.A., (1979), “International Economic Policy: Theory and Evidence”, Johns Hopkins University Press, Baltimore
- Fleming, M.J. (1973) “On Exchange Rate Unification,” *Economic Journal* Vol 81, 467- 88.

- Frenkel J.A. & M. Goldstein, (1991), "Monetary Policy in an Emerging European Economic and Monetary Union", IMF Staff Papers, τόμ. 38
- Healey N. & Levine P., (1992), "The Economics of European Monetary Union: Central Bank Independence", Fiscal Policy and Unpleasant Monetarist Arithmetic
- Jones R.W & Kenen P.B., (1985) "Handbook of International Economics", τόμ. II, North-Holland, Amsterdam
- Tanzi V., in Canzoneri M.B., Grilli V. and Masson P.R. (eds.). (1992), "Establishing a Central Bank: Issues in Europe and Lessons from the US", Cambridge University Press, Cambridge
- <http://sawyervalk.files.wordpress.com/2011/10/week-5.pdf>
- Zaghini, A. (2001), "Fiscal Adjustment and Economic Performing: A Comparative Study", Applied Economics, Vol. 33, Issue 5, pp. 613-624
- Nickel C. and Vansteenkiste I. (2008), 'Fiscal Policies, the Current Account and Ricardian Equivalence ', ECB Working Paper Series No935/ September 2008
- Schaltegger, C. and Weber, M. (2010) "Fiscal Adjustment and the Costs of Public Debt Service: Evidence from the OECD Countries", CREMA Working Paper No. 2010-08.